

APOCA

Butlletí Català d'Informació Notarial

Editorials

HI HAVIA UNA VEGADA UNA REVISTA

...Que es deia La Notaria i que editava el Col·legi Notarial de Catalunya (llavors de Barcelona); era una revista essencialment informativa, on amb una periodicitat mensual (o algun cop trimestral) es donava compte dels acords de la Junta Directiva del Col·legi català, i dels de la llavors anomenada Junta de Degans.

Era una revista útil, ja què també s'hi publicaven articles diversos sobre temes de pràctica notarial, s'aconsellava als notaris sobre la correcta aplicació dels aranzels i sobre temes fiscals de transcendència notarial, i fins i tot es detallaven les altes i baixes dels notaris del Col·legi, de manera que els possibles notaris (i no notaris) interessats podien estar al corrent de les vacants produïdes. No faltaven tampoc referències a les resolucions de la Direcció General dels Registres i del Notariat, el prestigi de les quals en aquell temps era més gran que el que té ara.

No hi havia, en aquesta revista, avorrits i repetitius reportatges fotogràfics sobre trobades i retrobades de notaris i personatges varis, ni llargues i pesades entrevistes a individus incondicionalment addictes al sistema notarial, ni tampoc costoses col·laboracions periodístiques.

Era una revista senzilla, sòbria, pulcra, com un bon document jurídic. Mai no va intentar competir amb altres revistes professionals o d'informació. Ocupava el seu lloc; no li calia competir.

Era una revista de poques pàgines, que es podia llegir en un parell d'hores, lectura que, en general, els notaris i els no notaris trobaven gratificant i enriquidora. Tot això feia que aquesta revista fos, per a molts, gairebé necessària.

ÍNDEX

EDITORIALS

- 1 *Hi havia una vegada una revista*
- 3 *La desmesura d'algunes minutes d'hipoteques*
- 5 *Una peculiar carta manuscrita*

NOTARIS D'ÀPOCA:

- 7 *Francesc Torrent i Cufí*

COL·LABORACIONS

- 11 *PATRIMONIO HISTÓRICO Y PATRIMONIO OPERÍSTICO, Maria Jesus Montoro i Juan Manuel Alegre Ávila, catedráticos Derecho Administrativo*
- 25 *ESCLAVOS EN LA CIUDAD, Luis Agustín Hernández Martín*
- 31 *EL COMERCIO DE LOS PÁJAROS CANTORES PALMEROS, Luis Agustín Hernández Martín*
- 36 *UNA PETITA HISTORIA, Ignasi Casanovas Permanyer*
- 40 *DRETA L'HABITATGE I FISCALITAT. INTERPRETACIONS RESTRICTIVES, EXCLUSIVES I GASIVES, Gabriel Suau Rosselló.*

45 NOTARIAS:
Consultori del Doctor Escrivà
Uns versos de Victor Català
Un tema recurrent
Uns versets del Principal
Una enquesta
Un malson (o no)
O caixa o cuixa
Recordant Albert Camí
Jornades i conferències
Pontifica, que "algo" queda
O tempora O mores

EDITA:
ASSOCIACIÓ D'AMICS DEL NOTARIAT CATALÀ

Dels responsables de les diferents etapes d'aquella revista ens complau ara recordar els notaris Josep Maria Puig Salellas i Segismon Verdaguer, els quals, amb molta dignitat, amb poes mitjans i, en alguna ocasió, vencent estranyes pressions de determinats grups notariaus, van fer de La Notaria una petita revista de referència per a molts juristes de la segona meitat del segle passat.

LA DESMESURA D'ALGUNES MINUTES D'HIPOTECA

És sabut que entre les minutes d'hipoteques bancàries que circulen pels despatxos notariaus hi ha algunes -la majoria- que tenen un nombre de pàgines clarament desmesurat i, com sigui que el seu clausulat és imposat per les entitats de crèdit, els particulars o les empreses deutes poca cosa poden fer per escrutar-les, tot i que algunes de les clàusules incloses en aquestes minutes són repetitives o innecessàries, i més d'un cop, inintel·ligibles.

Posarem algun exemple: hi ha una destacada entitat de crèdit que inclou, en la seva minuta hipotecària, una llarga clàusula on es reproduueixen amb detall els diferents conceptes minutables establerts per la normativa sobre aranzels notariaus i registrals, com si es tractés d'una comissió més. És una clàusula perfectament prescindible, ja que els honoraris notariaus i registrals poden ser consultats pels propis interessats i d'una manera més precisa, en les pròpies oficines dels funcionaris corresponents, sense necessitat que siguin inclosos en l'escriptura d'hipoteca.

A mitjans del segle passat les escriptures d'hipoteca dels banys i caixes ocupaven, a molt estirar, tres o quatre plecs de paper timbrat (6 o 8 folis), mentre que actualment hi ha alguns models o minutes que tenen una extensió superior a cinquanta folis, als quals s'han d'asegurar els diferents documents incorporats, que sovint són també nombrosos. Tot això fa que els honoraris notariaus pels conceptes de folis de matrius i còpies es disparin, amb evident perjudici per als clients, que han

de pagar per uns conceptes que, almenys en part, es podrien estalviar.

Qui elabora aquestes minutes d'hipoteca? Han participat alguns notaris en la seva redacció, han aconsellat la inclusió d'algunes de les clàusules repetitives o superflues en les minutes d'hipoteca? La sospita té algun fonament, ja que alguns representants o delegats dels Col·legis Notariaus mantenen unes relacions força fluïdes amb els representants jurídics de les entitats financeres i poden haver influït, d'una manera o altra, en l'elaboració d'aquestes disbauxades minutes d'hipoteca. Si és així, convindria que expliquessin quins són els motius que els han impulsat a allargar tan innecessàriament les minutes d'hipoteca. En honor a la transparència que ha de presidir les relacions entre professionals i clients i de la qual tots presumim, cal contestar aquestes preguntes sense dilacions ni inútils circumloquis i, en el seu cas, procedir a una immediata reducció de l'extensió de les minutes d'hipoteca.

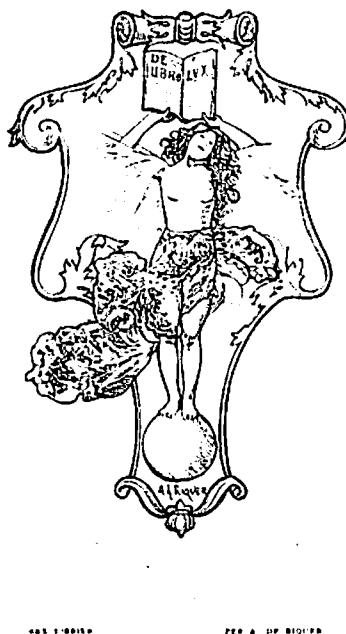
Cal tenir en compte, en aquest sentit, que aquesta desproporcionada extensió de les minutes de les hipoteques ha coincidit en el temps amb les retallades que s'han produït en alguns conceptes aranzelaris i que tenien per objecte beneficiar els deutes hipotecaris, els quals amb prou feines podien assumir el pagament de les comissions bancàries juntament amb les dels honoraris notariaus i registrals i els de les gestories que intervenen. No és sobret recordar que aquestes gestories, sovint connectades amb entitats de

crèdit, en no poques ocasions cobren unes comissions superiors a les minutes dels notaris i registradors i que aquestes comissions són repercutides als clients.

Caldria fer un càlcul exacte, però ens temem que les reduccions dels costos notarials establertes legalment han estat força inútils, des del moment que s'ha consentit -o potser afavorit- aquest tan enorme com innecessari increment del nombre de folis de les minutes d'hipoteques, increment que ha repercutit immediatament en un augment dels honoraris notarials.

Encara som a temps de rectificar: tal com va escriure el notari José Luis Mezquita abans d'arribar al deganat, pensem que es poden reduir sensiblement els folis d'aquestes minutes hipotecàries, per tal de propiciar que les reduccions arancelàries establertes per llei siguin realment efectives. Caldria, en definitiva, establir un model d'hipoteca que, d'una manera clara i concisa, regulés les condicions particulars del contracte de préstec hipotecari, a la vegada que fes una remissió a les clàusules generals que podrien ser consultades en les notaries on s'haguessin autoritzat les escriptures corresponents. Mutatis mutandi, el mateix es podria fer respecte a les pòlies de crèdit, algunes de les quals tenen també una extensió forassenyada.

Si res de tot això no es fa, podria donar-se el cas que els particulars i les empreses hipotecades comencessin a reclamar, tant a les entitats de crèdit com als funcionaris i professionals vinculats, per haver maniobrat per deixar gairebé sense efecte les reduccions arancelàries dictades a l'efecte.

UNA CARTA MANUSCRITA

Tenim constància que l'actual delegat del servei de publicacions del Consejo del Notariado, senyor Victor Manuel Garrido, ha adreçat, a través d'internet, una carta manuscrita a tots els notaris de l'Estat demanant-los la seva aportació i/o col·laboració per a la publicació d'un llibre homenatge al malaguonyat notari de Lucena Joaquín Zejalvo, traspasat a finals del passat mes de maig a conseqüència d'un accident de tràfic.

La retribución que se obtenga -diu l'autor de la carta, amb un optimisme a prova de bombes- se destinará a los más pobres de Lucena. La carta no especifica qui determinará ni en base a quins criteris el grau de pobresa dels pobres de Lucena; ¿ho farà tot sol el delegat del servei de publicacions del Consejo del Notariado, o tindrà en compte el que determina l'article 749 del Código civil español? En qualsevol cas, en tindrà feina, segur.

Pel que sabem, el notari traspasat, Joaquín Zejalvo, era un home estudios i destacava per la seva dedicació al Dret Fiscal; es diu que algunes de les seves darreres aportacions van servir per establir uns criteris de distribució dels honoraris notarials en matèria d'hipoteques, una part dels quals haurien d'assumir, si es segueix el seu criteri, les entitats bancàries. Si això és així, Zajalvo es mereix el reconeixement no solament dels clients i deutors hipotecaris, sinó també dels notaris, registradors i banquers, si és que aquests darrers tenen alguna visió de futur, més enllà de la donen les cotitzacions a borsa de cada dia laborable.

Tanmateix la missiva de referència del delegat Garrido, volent fer un elogi del notari traspasat, entra en el terreny de la desproporció i d'una certa incongruència. Així, la carta comença amb una estranya citació, que vol ser elegiaca, d'uns versos de la cançó, de reminiscències lorquianes, "Antonio Vargas Heredia":

De Puente Genil a Lucena/ de Loja a Benamejí/ las mocitas de Sierra Morena/se mueren de pena llorando por tí..

Independentment de la devoció que l'autor de la carta pugui tenir per aquesta cançó d'homenatge a un membre de la raça calé, no creiem que sigui apropiat parlar dels sentiments de "las mocitas de Sierra Morena" arran de la mort d'un notari no gaire jove i expert en Dret Fiscal. El fet que la cançó parli de Lucena no és motiu suficient per fer aquest tipus de citacions, que responden a unes associacions d'idees no gaire fàcils de compartir. El delegat del Servei de Publicacions del Consejo del Notariado hauria de reservar aquests arravataments lírics per a millors ocasions. I com que, llevat que estiguem mal informats, no és delegat de cap congregació religiosa, sinó d'un organisme laic, també podria estalviar-nos les seves imprecacions a l'eternitat i al Senyor. En tot cas, les podria fer en una carta personal, però no com a delegat de publicacions del Consejo del Notariado, entitat que teòricament representa a tots els notaris, siguin quines siguin les seves creences.

Francesc Torrent i Cufí

I.- UNA FAMILIA EMPORDANESA

Beat aquell que el poc que té li sobra (...)
I ric de terra, de pecats és pobre"
(Fages de Climent)

L'Empordà, a més d'un paisatge grec i romà, és també una manera de ser i segurament un estat d'ànim. Això no cal que ho digui un empordanès com en Francesc, però a vegades convé recordar-ho per entendre el món i les gents catalanes, que estan fetes de planes rialleres, costes daurades, però també de costes braves, d'intricats congostos i de muntanyes nevades.

Francesc Torrent va néixer el primer d'agost de 1954 en el poble baixempordanès de Fonteta, avui integrat en el municipi de Forallac. Llavors la gent naixia al poble, no a l'Hospital; la llevadora era de La Bisbal i va venir a la casa pairal; una filla d'aquesta llevadora estava casada amb el pintor gironí Niebla; el món és petit".

Quan parlem de la seva família, Francesc ho fa amb un orgull no dissimulat: "Sóc el més gran d'una família pagesa, com ho era en Josep Pla; el pare i els avis paterns eren de Fonteta i la mare era d'Ullastret, molt a prop d'aquí, però es va integrar perfectament a la casa del pare. El besavi matern era el propietari de les runes ibèriques d'Ullastret: era de la sagrera de l'església de Sant Andreu i el seu cognom era justament Sagrera: una concordança històrico-filològica admirable. Jo estava destinat a ser l'hereu de Can Morató".

Morató és el motiu o nom que té la seva

família de Fonteta, de la qual en Francesc, segons ens explica, no és exactament l'hereu, tot i que, per imperatiu d'una arrelada tradició de la pagesia catalana, li correspondria, sinó el cohereu, juntament amb el seu altre germà Narcís, de manera que al final l'erència s'ha repartit paritàriament entre ambdós germans. En altres països s'hereten les notaries; a l'Empordà s'hereten (s'heretaven) les cases pairals, i això no és, en general, cap privilegi.

A Francesc també li complau definir-se com Indiketa, com a descendant dels ibers que van poblar aquestes terres uns milers d'anys. Si els indiquetes eren com el Francesc, devien ser gent força treballadora.

Francesc, com a hereu in pectore, va aprendre a fer de pagès amb el seu pare, ja des de ben petit, i compaginava els primers estudis amb les feines del camp, que eren moltes i variades: "Vaig estudiar a l'escola unitària de Fonteta fins a l'ingrés del batxillerat; hi havia un mestre per als nens i una mestra per a les nenes; el meu pare no volia que estudiés, i si vaig poder-ho fer va ser gràcies a un inspector d'educació que, en una visita a l'escola, em va preguntar, entre altres coses, pels mars d'Europa, i li vaig dir trenta. L'inspector va quedar impressionat i va influir per tal que el meu pare accedís que estudiés el batxillerat".

El batxillerat elemental el va cursar per lliure a La Bisbal i el superior també per lliure a Palafrugell; als estius i els caps de setmana ajudava a les feines del camp. Francesc recorda al seu pare com un home íntegre, extraordinàriament conservador,

que es resistia a desprendre's de cap bocí del seu patrimoni, per molt bona que fos l'oferta de compra, com si vendre representés morir, acabar un cicle de prosperitat, consumir-se. No es pot descartar que això fos així en més d'un cas.

II.- UNA DECISIÓ REACTIVA

"Potser hauria pogut arribar a ésser un notari petit, normal i llunyà"
(Josep Pla)

Francesc va estudiar Dret a la Universitat de Navarra, així ho va decidir juntament amb el seu pare després que aquest va comprovar la bona aptitud per a l'estudi del seu fill primogènit. A Pamplona sojornà, durant els tres primers anys de la carrera, al col·legi major Belagua, i posteriorment compàrti habitatges amb altres estudiants. Com és sabut, la Universitat de Navarra pertany a l'Opus Dei i tenia fama de captar per a l'obra als alumnes més destacats que hi estudiaven: "Durant el temps que vaig passar en aquella Universitat no vaig sentir-me especialment pressionat des d'un punt de vista religiós; no em van atabalar gens; els diumenges anava a missa, com feia també aquí, a Fonteta, però res més. És cert que la gent de l'Opus procurava enganxar a nois de primer de carrera, amb poques defenses, però molts d'ells ho deixaven estar al cap d'un temps".

Dels catedràtics i professors d'aquella Universitat, Francesc recorda a Álvaro d'Ors, de Dret Romà, que examinava als alumnes en forma peripatètica; i els civilistes Amadeo de Fuenmayor, capellà, Fifo Archederra, José Antonio Doral y Sancho Rebullida, tots ells molt vinculats a les terres navarreses.

Francesc va decidir preparar oposicions quan cursava segon de Dret, en part per eliminació i en part per influència de l'entorn, ja què a casa seva es parlava amb molt de respecte del Notari de La Bisbal, però sobretot, Francesc va optar per la via de les oposicions a notaries, per reacció envers

el Dret Penal: **Teniem un professor de Dret Penal, Ortego, que tenia una forma molt peculiar de qualificar els exàmens com si es tractés d'imposar una pena afflictiva: així, si et posava un 5 podia ser un 5 altissim un 5 alt, un 5 baix, un 5 baixíssim, un 5 escàs i un 5 misericordiós.** Així que vaig triar una branca de Dret –el civil– que em permetés olvidar-me del Penal i no haver d'anar al Jutjat; podia haver triat també registres, però era una professió que no acabava d'entendre. També m'agradaava i m'agrafa el Dret Internacional.

Les oposicions a notaries Francesc les va preparar amb Joan José López Burniol, que li va ser recomanat des de Pamplona. Segons recorda, en ocasions Juanjo era força dur amb alguns dels seus alumnes quan aquests no tenien el rendiment esperat: "¿No has pensat de deixar les oposicions?", els preguntava molt seriós, tot i que segurament ell no volia que ningú les deixés. Francesc es manifesta molt agrair a López Burniol, que l'ha ajudat en moments difícils, i que ho continua fent. El nucli dels companys de preparació amb els que més coincidia a recitar eren Lluís Fort, Marc Sansalvadó, Pere Pineda i Josep Manel Villafranca.

Després de presentar-se a dues oposicions a notaries a Madrid, obtingué una plaça de notari, Albarracín (Teruel), a les celebrades a Burgos: Van ser unes oposicions on es van presentar molts catalans; des de Marisol Ribera fins a Víctor Esquirol, passant per Albert Domingo, Joan Carles Farrés, Guzman Clavel, etc. Hi havia uns vint opositors catalans. Amb molts d'ells he conservat una bona relació amistosa. Alguns estem concentrats al Maresme.

Francesc encara recorda els temes de civil que li va tocar "recitar" davant del Tribunal de Burgos, que presidia Ipiens: *Las cosas, La novación i Los heredamientos catalanes*. Ipiens, cap al final del primer exercici, tal vegada compadit per l'esforç que estava fent l'opositor en una llengua que no era la seva, li va dir que "el señor opositor, si lo desea, puede continuar en su llengua

vernácula". Quan explica aquesta anècdota, Francesc somriu, tal vegada compadit de la rigidesa idiomàtica d'un cos enquadrat en un estat plurinacional i plurilingüe.

Les llargues sessions de cadira que implica la preparació de les oposicions a notaries van deixar algunes seqüèlies físiques en les costelles del Francesc (des de llavors pateix una malaltia reumàtica), seqüèlies que no obstant no limiten en absolut l'exercici de la seva professió notarial, que en general no requereix cap mena d'esforç físic, com no sigui el d'aixecar els sempre seixucs llibres del Protocol. Referint-se a aquests mals que li van complicar molt la preparació,

en Francesc va encunyar en aquella època aquesta frase: "Mens sana in corpore in sepulcio".

III.- UN NOTARI CATALÀ
Aquesta terra, amb tot lo que s'hi crie
És ma pàtria, Senyor, i no podria
Ésser tombé una pàtria celestial?
(Joan Maragall)

Abans però de presentar-se a les oposicions, Francesc s'havia casat amb la que continua essent la seva esposa, Carme Surrell, de Torroella de Montgrí, i havia tingut tres fills, una noia i dos bessons,

de manera que, quan va instal·lar-se a Albarracín, ho va fer amb una família ja nombrosa.

"La Carme i jo ens coneixem des dels primers anys de la carrera. Ara recordo que, quan va morir Franco, vam anar a celebrar-lo a La República de Banyoles (un bar, avui desaparegut, situat a la carretera Girona-Banyoles); vaig venir esperitad des de Pamplona per a la celebració". Em consta que en Francesc ha fet moltes més celebracions amb la Carme, una dona extraordinària en molts sentits.

Les oposicions de Burgos foren les darreres en què es podia optar a una plaça determinada: Francesc va triar la notaria d'Albarracín per proximitat i hi va romandre dos anys i mig. Diu que no hi havia gaire feina, que feia més escriptures a Cella, un poble del districte, que no pas a Albarracín; encara manté relacions amb gent del poble; aquest estiu passarà uns dies a la casa de la Julianeta (la Torre de Pisa d'Albarracín, també anomenada la casa cubista) amb la seva família, que ara ja està integrada per tres fills i tres nets. "A Albarracín el fet de ser català no em va ocasionar cap conflicte, llevat d'una divertida discussió amb un funcionari que exhibia una bandera preconstitucional darrera de la taula del seu despatx. Es va resoldre d'una manera solomònica: la bandera continuà al seu despatx, però darrera la porta, de manera que quan jo entrava, deixava la porta oberta i no la veia".

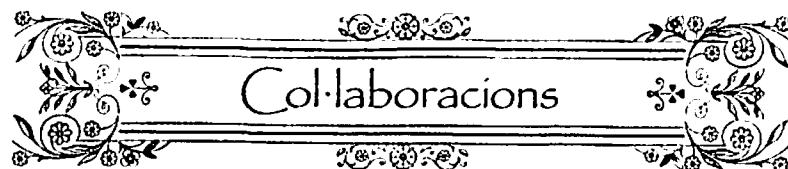
Francesc ha estat un home d'una sola dona, però de dues notaries: la seva segona notaria és El Masnou, on continua exercint després de trenta anys. En Francesc té dues passions més: la viticultura i el paisatgisme, que exerceix en el seu trosset de l'Empordanet. "Ara continuo essent indiketa, però molt romanitzat", diu amb mitja rialleta.

Des del Masnou ha pogut projectar-se en diferents àmbits que li han permès estar en connexió més propera amb la societat civil catalana: les Fundacions Àpoca (de la

qual va ser un dels fundadors) i Noguera (on ha pogut conrear la seva afeció per la Història); la Conselleria de Justícia de la Generalitat, on forma part de la Comissió de Codificació, el Consell del Català a la Justícia, i un etcètera. "És tot el mateix; tot i que sóc un home timí, penso que aquestes tasques eren i són necessàries, que algú les havia de fer. Com deia el meu avi, els cansats fan la feina".

El Notariat català no és exactament un paisatge planer com el de l'Empordà, però hi ha algunes zones, com la d'una part del Maresma, que gairebé ho semblen.

Eladi Crehuet
crehuet@alc.es

Patrimonio histórico y patrimonio operístico

Maria Jesús Montoro Chiner

Catedrática de Derecho Administrativo de la Universidad de Barcelona

Juan Manuel Alegre Ávila

Catedrático de Derecho Administrativo de la Universidad de Cantabria.

Exletrado del Tribunal Constitucional

Aviso.- La Ópera es, a qué dudarlo, Patrimonio Cultural [...Inmaterial]. Por derecho propio y con todos los honores integra el elenco, siempre poliédrico y proteico, del Patrimonio Cultural. El Patrimonio Cultural como género, pues, una de cuyas especies, la ortodoxa o tradicional, es el Patrimonio Histórico [antes, Patrimonio Histórico-Artístico], vale decir, siempre en esos términos ortodoxos o tradicionales, un repertorio de bienes [en sentido jurídico-civil, esto es, cosas] muebles e inmuebles. El texto que sigue, que, por supuesto, aspira a integrarse por derecho propio en el elenco histórico-operístico del Patrimonio Cultural, está construido sobre sucesivas secuencias, a modo de contrapunto y de contrapunteo, siguiendo el canon clásico tocata-fuga, en el que a la voz del tenor más que de réplica sirve de indispensable complemento, como las dos faces de Jano, la de la soprano. Un par de voces, de tonos, de texturas, que, sin embargo, y a diferencia del prototipo operístico, no va acompañada del otro clásico par de voces, este si contrapunto del anterior, la del bajo y la de la contralto, menos aún de ese quinto en discordia que es el barítono.

Tocata uno.- El visitante, conocido constructor, recorría, primero de manera apresurada, luego más relajadamente, las distintas salas del Museo del Prado, acompañado de una amiga, jurista y experta en arte, amén de gran conocedora y degustadora de la música, en particular de la ópera, ese *teatro cantado*, quien le había propuesto dedicar la otoñal mañana iluminada por esos cielos velazqueños que Velázquez nunca pintó a contemplar las maravillas de, según le informaba, una de las más importantes pinacotecas del mundo.

Mira, decía la jurista y experta en arte, estas esculturas de la entrada y estos cuadros que se exhiben en diferentes estancias de la zona derecha a modo de exposiciones temporales, son una especie deertura de una gran sinfonía, la que componen las grandes piezas que se exhiben más adentro, los Murillo, los Greco y, sobre todo, los más grandes de entre los grandes, Velázquez y Goya. Su propietario es el Estado, aunque la gestión del museo corresponde a un organismo autónomo, llamado precisamente Museo del Prado, dotado de autonomía orgánica y funcional, además

de presupuestaria y de contratación, que le permite, por ejemplo, prestar de manera temporal algunas de estas joyas para que otras suntuosas pinacotecas, nacionales y extranjeras, puedan exhibirlas en sus salas.

Fuga uno.- Despacio primero, casi a la carrera después, entraron ambos en la Sala de las Musas, imponente, a contraluz en la mañana, a media luz cuando cae la tarde. Manchas marmóreas blancas sobre fondo de rojo estucado pompeyano; entre ellas las Musas Euterpe, la Música y Calíope, la Voz, la voz placentera, la bella voz. Frente a ellas se plantaron enmudecidos: Calíope introducía y guiaba a sus compañeras; Euterpe, con la frente alta, el rostro suave y orgulloso, sostenía en su brazo izquierdo la flauta doble, a la par que sus manos asian las cañas y sus dedos marcaban las notas.

Euterpe rompió el silencio; un sonido escapado por sorpresa cortó el aire, cortó la respiración de los absortos contempladores del mágico instante en el que Euterpe descendía del pedestal y las gasas de su peplo gemían al despegarse de la piedra. Sin desplomarse, sin abalanzarse, tan solo deslizando lentamente su figura, se les encaró: "Venid, os enseñaré el recuerdo del sonido eterno encarnado en una flauta". Dicho y hecho.

La Sala de las Musas se transformó en una pajarera y desde el techo lianas entrelazaron un bosque; lagartijas, culebrillas y aves arrancaron a entonar en un coro a mil voces, bajas, casi atónicas, susurradoras tan solo. Apareció Tamino observando, a corazón batiente, un retrato diminuto furtivamente hurtado de una de las galerías del Museo. *Dies Bildnis ist bezaubernd schön...* gritaba una y otra vez reteniendo la mirada de Pamina, lista y bella, encantadoramente bella, enmarcada en la miniatura que Tamino llevaba a sus labios en besos sueltos. Tamino abatió una enroscada serpiente que le cortaba el paso tras forcejeo sudoroso; sorteó el paso a tres Damas que le confundían con su parloteo sobre lo bueno y lo malo, la luz y las

tinieblas: Sarastro es malo, Pamina es buena, ¿Papageno ayuda? El rostro de la joven del retrato infundía fuego en el espíritu de Tamino: "Debo tenerla, debo buscarla, debo liberarla y ¿cómo encuentro el camino?".

"Con esta Flauta mágica la encontrarás". Y, Euterpe, alta, digna, humana y compasiva puso en manos de Tamino su flauta, dio un giro alzándose en revoloteo y regresó, en piedra nuevamente convertida, a su pedestal.

El joven Mozart no se hubiese atrevido a exigir de Emmanuel Schikaneder ni esa pequeña alteración del libreto de su obra, porque *La Flauta Mágica* iba a ser la última ópera que escribió.

Tocata dos.- Y has de saber, continúa la en modo alguno engolada charla de la amiga, que lo que podemos admirar, lo que en cada momento exhibe el Museo del Prado, es una porción relativamente pequeña de sus existencias, dicho en términos nada peyorativos. La mayor parte de los fondos del museo o bien está depositado a título de préstamo en otros museos [y esto es largo de contar, está en el origen de la formación del propio Museo del Prado], una de los vectores de la política de todo museo que se precie, o bien, como te decía, se halla en los almacenes del museo donde son sometidos a una esmerada labor de restauración y recuperación.

Interesante, muy interesante, observa el constructor. ¿Puedes darme algunos detalles? Más adelante, frustra por el momento la jurista y experta en arte el interés de aquél, ahora continuemos, siquiera apresuradamente, empapándonos de historia, que eso es a fin de cuentas la historia del arte.

Fuga dos.- Ante un cuadro de Murillo que muestra el rostro juvenil de la Virgen María, los pensamientos se vuelcan en visiones algo alejadas del lienzo... y el constructor es arrastrado hacia columnas, arranques, timpanos y estructura en piedra. Otra forma de apreciar el arte. Y de hacer entrar el arte en la historia.

En la Iglesia de Sant'Andrea del Valle, Mario Cavaradossi dibuja una Maddalena en cuyo rostro Flòria Tosca (*recondita armonia mordida de celos*) cree adivinar las líneas de su propia sonrisa en la de la arrepentida mujer aunque las de la marquesa Attavanti están en las de la dulce Madonna. Los ropajes bajo el altar han sido preparados por si hay que ocultar al revolucionario Angelotti en su fuga y Cavaradossi, tranquilizando a Tosca, se agita en el andamio; un sacrilegio asustado y el rebelde fogoso contemplan la escena de reproches, celos y juramentos de fidelidad entre Tosca y Mario.

La revuelta es inminente en las calles y la búsqueda de Angelotti se estrecha. Scarpia entra en la iglesia (pinceles, andamio, la presencia de Tosca, el parecido de las mujeres con lo plasmado en las pinturas, la sospecha, la captura de Mario, las amenazas a Tosca...); con sus palabras prepara Scarpia el fin del arte, del amor y del ideal de libertad que imprime Giacomo Puccini a toda su ópera. O Monarquía Republicana.

Y qué conecta, se pregunta el constructor, la Virgen de Murillo con el ideal de Flòria Tosca. Un *vissi d'arte*, corta tajante la

melómana. Flòria Tosca ha vivido de arte y de amor; no ha hecho daño a nadie, ha socorrido a muchos, regaló sus joyas para el manto de la Virgen y reprocha al destino que se comporte con ella tan despiadadamente. *Perchè me ne rimunerò così?* En la hora del dolor. Dolor que Tosca supera; dolor al que la impresionante Flòria Tosca se sobreponer y su aparente debilidad se transforma en fuerza extrema para anular a quien, por razones políticas, ha interferido en su camino. Aniquilar a Scarpia es para Tosca el bálsamo que instantáneamente alivia la perdida de Cavaradossi. Sus rasgos permanecen en el fresco que pintaba Cavaradossi, iluminada su sonrisa, inertemente feliz, como el rostro de una Virgen. Así pervive *Tosca*.

Tocata tres.- Bueno, amigo, voy a intentar satisfacer tu curiosidad, prosigue la melómana. Por lo que hace a la primera cuestión, la de los préstamos entre museos, es, como digo, una práctica habitual dentro de la política de las grandes pinacotecas del mundo [en ocasiones, con consecuencias insospechadas: fíjate en las dudas de las autoridades holandesas acerca de a quién

deben devolverse unas piezas prestadas en su momento por Crimea, antes de su reciente incorporación o anexión a Rusia]. Jurídicamente esos préstamos revisten la forma de *comodato* o préstamo de uso [una de las dos modalidades del contrato de préstamo, la otra es el préstamo de consumo o préstamo a secas, normalmente de dinero], por un tiempo determinado, por supuesto, y con la obligación a cargo del prestatario o comodatario de su puntual devolución. A este propósito, y como cobertura de los eventuales daños que las obras prestadas puedan sufrir durante su traslado, exposición y ulterior devolución, se suele concertar un seguro de responsabilidad que cubra las pertinentes reparaciones e indemnizaciones, aunque, por supuesto, no hay dinero que pueda restituir la integridad de una obra de arte que haya sufrido, por la razón o motivo que fuere, unos daños, sobre todo si la entidad de aquéllos hacen difícil si no imposible la restitución de la obra dañada a su ser y estado primigenios. Naturalmente, si el préstamo de obras de arte tiene carácter *internacional* por mor de la diferente nacionalidad de prestamista y prestatario la relación jurídica trabada se rige por las normas del llamado Derecho Internacional Privado, tanto en sus aspectos sustantivos como jurisdiccionales o procesales, circunstancia que incorpora una problemática añadida a la ya de por sí inherente a un contrato de estas características.

Fuga tres.- De Albert Dürer quedaban huellas en el Prado; Adán y Eva habían impresionado al constructor. Son tan actuales, son la espera, son el recuerdo; casi son ajenos al pecado...

A Felipe IV le hacían las reinas buenos regalos, confesó la jurista y lo mismo pensaría también o pudo haberlo pensado alguna vez Paul Hindemith ante la visión de la doble tabla de Adán y Eva (Cristina de Suecia le envió opulentos obsequios). Pero, ¿por qué nadie le regaló una obra de mi pintor?, ¿por qué no le regalaron

una pintura de mi *Matthias Grünewald?* Albert Dürer y Grünewald eran paisanos, se admiraban mutuamente, ambos sintieron atracción por la Reforma; ¿por qué uno en el Prado si y el otro no? Tal vez porque al pintor lo inmortalicé yo, en mi ópera, calculó reflexivamente Hindemith. ¡Ah, qué momentos de inspiración tuve en mi vida, y qué contradicciones contemplé entre cultura, aniquilaciones, genocidio y guerra previsible, anunciada ya!

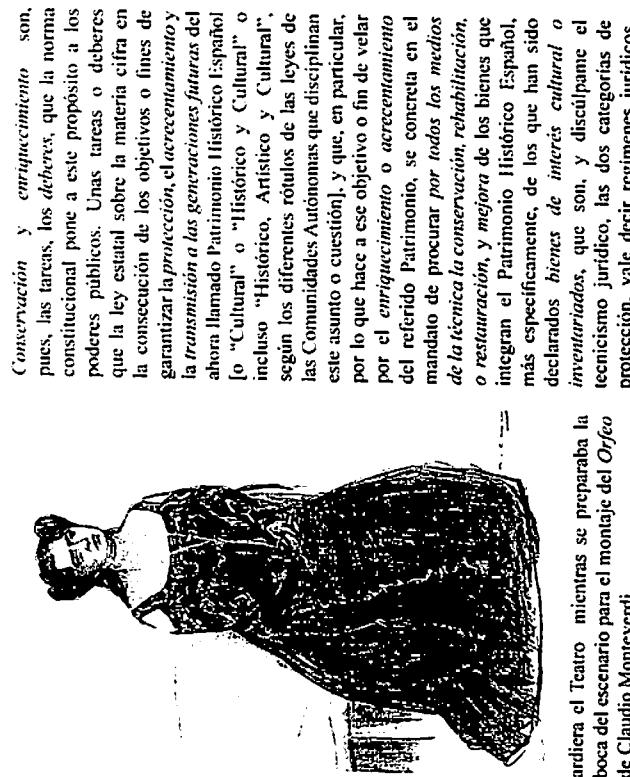
Pero mi ópera *Mathis der Maler* dejaba también entrever el conflicto entre arte, cultura, religiones, civilización, libertad para pensar, para interpretar, para expresar... Mi Mathis se retiró a un lugar donde poder pintar en paz, renunció a todo para poder pensar a solas. Cuando compuse mi *Mathis der Maler* fui tan libre como él lo fue.

Paul Hindemith imaginaba, como un espíritu traído a la vida, una obra de Grünewald en el Prado. Ya sé que es difícil, que quedan solo pocas de sus obras, que mi favorita está en Colmar, que es difícil convencer a estos de los museos que intercambien unos meses *Adán y Eva* por *La Crucifixión*, que los del museo de Colmar no aceptarán ni siquiera unos meses. Además, los quisiera ver expuestos juntos, a Dürer y a Grünewald. ¡Yo pensaba en ambos cuando compuse mi *Mathis*! Recordaba con insistencia Hindemith cómo durante su vida había vuelto dos veces a la figura renacentista del pintor Grünewald, primero en una sinfonía, más tarde en una ópera.

Ensoñaciones, figuraciones químéricas fuera del mundo de lo real. Escribiré a los museos para que intercambien las obras. Grünewald bien se merece el esfuerzo y yo acrecenté su fama aun con mi ópera. Todos saben que mi *Mathis der Maler* respira pasión y presagia el fuego de la Reforma; todos saben que en su arte estaban la razón y la libertad.

Sí, el fuego. Y todos sabemos que *Mathis der Maler* fue la última ópera representada en el Gran Teatro del Liceo de Barcelona antes de que el día 31 de enero del 1994

Conservación y enriquecimiento son, pues, las tareas, y los deberes, que la norma constitucional pone a este propósito a los poderes públicos. Unas tareas o deberes que la ley estatal sobre la materia cifra en la consecución de los objetivos o fines de garantizar la *apropiación, el acrecentamiento y la transmisión a las generaciones futuras del ahora llamado Patrimonio Histórico Español [o "Cultural" o "Histórico y Cultural"] o incluso "Histórico, Artístico y Cultural"*, según los diferentes rótulos de las leyes de las Comunidades Autónomas que disciplinan este asunto o cuestión, y que, en particular, por lo que hace a ese objetivo o fin de velar por el *enriquecimiento o acrecentamiento* del referido Patrimonio, se concreta en el mandato de procurar *por todos los medios de la técnica la conservación, rehabilitación, o restauración, y mejora de los bienes que integran el Patrimonio Histórico Español, más específicamente, de los que han sido declarados bienes de interés cultural o inventariados*, que son, y discúlpame el tecnicismo jurídico, las dos categorías de protección, vale decir regímenes jurídicos, que establece la ley estatal a la hora de identificar, de entre el conjunto de bienes, de propiedad pública o particular, que conforman el *entero Patrimonio Histórico Español*, los que tienen una *singular relevancia*, que, dicho de manera sintética, es un juicio o apreciación técnico-valorativo que corresponde apreciar a la Administración pública.

Tocata cuatro.- El segundo de los asuntos apuntados, prosigue la pedagógica disertación de la jurista y experta en arte, es el atinente a la *restauración* de las obras de arte, en general de los *bienes culturales* (más tarde, apostilla aquella, te diré dos palabras sobre la teoría de los llamados "bienes culturales"). Un asunto que quizá requiera de un pequeño excursus, no demasiado prolijo, no te inquietes, añade la susodicha Mira, inicia el anuncio esta última, la Constitución, que, como puedes suponer:

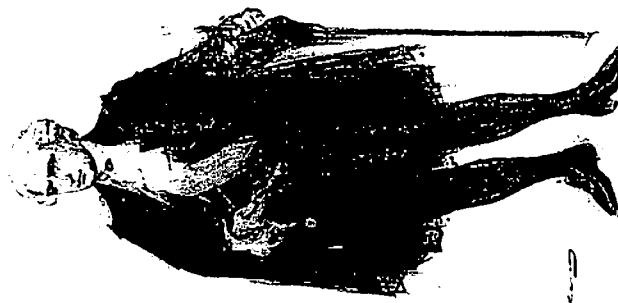
Mucha presupuesto ha de hacer falta para todo eso! calculaba el constructor, ¿se tiene? A veces, no; y en caso de tenerse, hay que distribuir, contentar a todos no es fácil. Pero lo más complejo, apostilló ella, es saber qué es un bien cultural; sobre qué base se define o, se redfine. Y cuál es el soporte de un bien... porque un valor soporta al otro y no hablo en términos arquitectónicos, hablo en términos de bienes inmateriales que, en ocasiones, se soportan unos a otros y

de un objeto protegido se desprenden y ramifican otros a proteger. Comprendo la dificultad que entraña entenderlo pero te pondré un ejemplo. Acompañemos a Don Carlos y a Isabel de Valois por sus complicados caninos; y me defendré poco en los lienzos, ahora no es lo que toca, puesto que ya los observas y observas biches ya de interés cultural, histórico, artístico. Lienzos bellisimos cargados de viveza. Mira la a ella, mira la perla en su tocado, mira la que algunos llaman la perla peregrina. De esa perla arrancan más historias. Pero tampoco seguiré por esa senda. Voy a confrontar mitos femeninos: te presentaré a Salomé, salida de la mano del Tiziano. Continuaron la ronda de los cuadros...

La jurista se detuvo y levantó su dedo índice frunciendo el ceño hacia el constructor. No, hay que hacerlo mejor para explicarlo. Debo traeerte a Friedrich Schiller y a Oscar Wilde y al par que ellos al Maestro Verdi y al Maestro Richard Strauss. Pintura, literatura, música, ¿se me entiende?, ¿comprendes la dificultad que entraña decidir si "algo" es o no es de interés "relevante"?

¡Haz volar la imaginación! Supón que por un momento los archivos y documentos no son seguros, que los hechos no fueron lo que fueron o, siendo lo que fueron, los historiadores los registraron parcialmente. Lleva tu mente por el camino romántico de Schiller e imagina la cruel desnudez de la pluma de Oscar Wilde: Isabel y Salomé. Una reina, esposa de rey, hija del rey de Francia; otra, la princesa Salomé, hija de Herodias y de Herodes Filipo I, descendiente por Herodías Aníbal, hermano de aquél. ¡Qué lejos una de la otra! Pero ¡qué parecidos los deseos de sus vidas! Por favor, se disculpó la jurista, no trates de explicar estas comparaciones a nadie; no te entenderían; son cosas mías, solo mías. Te confieso que yo observo que ambientan, aunque sí da en la diana paralelismos en la fuerza de la música de la ópera *Don Carlo* de Verdi y en la ópera de Strauss Salomé. A mi juicio, las obras maestras de los dos compositores. Pero es un juicio mío, muy particular. Continuo.

¿Sabes dónde encuentro el paralelismo? ¡Ah, olvida la recta historia y ve al drama, al libreto. Si vas a la historia, nunca un Rodrigo Posa, ninguno ciudadano, hubiera podido en el siglo XVI dar consejos de buen gobierno ni ser oido por el soberano de un imperio y su posible heredero; consejos de bucha política semejantes a los principios de la democracia fundados en utópicas igualdades entre los subditos. Schiller redacta su drama en plena Ilustración! Impregna la trama de sentimientos de libertad -imposibles casi de aplicarse al momento histórico que ambientan, aunque sí da en la diana con el símbolo o signo de la opresión (representados por la Inquisición) y del poder absoluto. Tampoco Oscar Wilde que escandalizaba mentes victorianas acertó, por suave, al dedicar a la paciencia del Tetrarca

tantas páginas de partitura tratando de disuadir a Salomé en su obsesión por pedir la cabeza de Jokanaan, del Bautista, en pago por la danza de los siete velos. En realidad, a Herodes le hubiera costado un gesto ordenar la decapitación. La princesa estaba tan bella aquella noche... *Wie schön ist die Prinzessin Salome heute Nacht.*...

El paralelismo lo encuentro en los amores contrariados, ambas mueren muy jóvenes: Isabel estaba destinada al hijo, Carlos y, sumisa y obediente, ha de casarse con el padre, quien al fin acaba por reconocer... *Ella gummia m'anno... Sie hat mich nie geliebt...* Y pierde el cielo de Madrid como ella perdió el recuerdo de Carlos en los jardines de Fontainebleau. Salomé pierde más, pierde todo, hasta la vida, en el afán de poseer a quien la rechaza... *Man töte dieser Weib...* jugando doble juego, cuando hubiera podido recibir la mitad de un reino. El poder, la riqueza, la juventud son consustanciales a ambas mujeres. Ninguna de las dos tuvo lo que deseó tener.

Creencias, poder, fe, reinos y frustración son los ingredientes de estas dos óperas en torno a dos figuras femeninas inmortalizadas en la historia, en la literatura, en la pintura y en la música que nunca consiguieron lo que quisieron, al menos, *avant la lettre*, ¿qué dirías tú, esos son elementos relevantes como para considerar las obras referidas bienes dignos de proteger? Las pinturas, la perla, el libreto, el drama, la ópera, la grabación, la interpretación...?

Tocata cinco.- Interesante, muy interesante... sabes, dice el constructor, empieza a picarme la curiosidad por este asunto, no sabía que detrás de estos cuadros, ciertamente admirables, había detrás toda una jerigonza jurídica, aunque, claro, el Derecho, como el aire, todo lo ocupa. Y, dime, antes de preguntarte por cosas más concretas, ¿qué es eso de la teoría de los bienes culturales? Supongo que sobre casi cualquier cosa se puede teorizar pero no podía imaginar que en relación a todas las

obras de arte, como imagino que también respecto de todos los monumentos, se iba a construir, cómo lo llamas vosotros, los juristas, ah sí, un edificio conceptual que, por continuar con el simil, de cuenta de la armazón, de la arquitectura de este variopinto conglomerado de, qué expresión acostumbraría a usar los juristas, ah, esto es, bienes muebles e inmuebles, pinturas, esculturas, cerámicas, monedas, acueductos, museos, palacios y casonas e *tutti quanti...* hasta ahora había creído que los edificios eran cosa de nosotros los constructores, je, je, y perdona el chiste barato.

Fuga cinco.- Y ¿la naturaleza, los paisajes, un lago, una cascada?, ¿o es que el goce por la contemplación de un bien de la naturaleza nunca podrá incluirse en eso que llamáis bien de interés cultural? El constructor cabeceara.... La ciudad encantada de Cuenca, ¿es cultura o es naturaleza? ¡Ahí me has sacudido la mente!, ¡la mente y los sentidos y la sensibilidad y más! Casi gritó ella. Esta cuestión no está nada clara ni trabada legalmente. Y voy a huir de ella, porque nunca supe si las arboledas de Aranjuez son naturaleza o son historia, porque sobre ellas se hizo historia. No voy a pontificar sobre algo así, pero ¡detengámonos! Hemos llegado al Jardín de las Delicias, evoca Klingsor, el Castillo de Klingsor. El Castillo de Perdición y evoca Venusberg, sentidos y música. Bien y mal. Tentación y vicios y más y más vicios. Lo terrenal y lo eterno, lo divino y lo profano. Aunque nunca llegó a entender por qué torturar con instrumentos musicales, ¿es que la música es símbolo de orgullo? Algo así como con la vara que midas te medirán ¿Castigo, en lugar de premio?

Se percibe mi preferencia por Wagner; no la oculto, como no oculto mi debilidad por Richard Strauss (junto con Ravel y Rimsky-Korsakov orquestaron como nadie). Unieron inteligencia musical, fantasía, color, fuerza argumental. Ya sé que no es comúnmente aceptado pero Wagner cambió

el curso de la música. Cambió el modo de componer la ópera. Esa forma de generar un *Gesamtkunstwerk*, una obra de arte total. Ven, te llevaré a los infiernos.

Si, porque no es otra cosa que un mundo de tentaciones el segundo acto de *Parsifal*. El muchacho, el caballero en estado original, el que cambia su Castillo de Montsalvage-guardianes del Grial lo habitaban- por el Castillo de Perdición, el Castillo de Klingsor, rodeado de naturaleza y encuentra amigas, diosas, mujeres dispuestas a recibir porque dan inteligencia, luz a la oscuridad, perfección a lo humano. Y, allí estaba Kundry, tras preludiar la orquesta su llegada con el cromatismo sensitivo con el que Wagner compone el acto segundo de *Parsifal*. Y la hipnotizada Kundry metamorfosó su personalidad mostrándose como una *diavolossa*, encendida por el hechizo; puede llevar al bien o puede llevar al mal (acto primero y acto tercero) ¡Volvamos al Jardín de las Delicias! ¿Hieronymus Bosch no expresó lo mismo en sus tres tablas? El Paraíso, lo Terrenal, el Castigo. Sin embargo, Kundry no usa, ni *Parsifal* abusa, de las fuentes de poder que ambos, de diferente manera, poseen. En los tiempos actuales no se imagina una que Kundry unge los pies de *Parsifal* y éste la bautiza. Pero así lo quiso Wagner en su libreto, en una partitura que ha de ser conducida por buena batuta para que de lo sublime no se pase a lo ridículo, porque los preludios al primer y al tercer acto son pura pintura, policromía, pinceladas temerosas a veces también.

Para no ser tan extensa en mi evocación como lo fue Wagner en sus óperas volveré en otra ocasión a Venusberg. Sólo te adelanto ahora que, en el primer acto de *Tannhäuser*, el caballero del mismo nombre ruega a la Diosa Venus que le permita volver al mundo de los mortales, que le aparte de sí misma, que lo proteja contra sí mismo. Venus le libera de su Tentación perpetua. Así sucede. Y se libera para entrar en las sagradas redes del amor perfecto de *Elisabeth*. En el concurso de canto se atreve a desafiar y

a contradecir la concepción mística del amor del poeta Wolfram von Eschenbach y es abatido por los concursantes. En el tercer acto *Elisabeth* y *Tannhäuser* se marchan en cuerpo y alma... pero antes el caballero entona su aria a la estrella vespertina: *Oh! Du mein holder Abendstern Dich habe immer ich so gern...* para acompañarla en su ascensión a las alturas.

¿Sabes, querido amigo?, te pido disculpas. Un segundo más. La ópera *Parsifal* se basa en un poema del trovador medieval Wolfram von Eschenbach, a quien Wagner convierte en figura seminal de la obra *Tannhäuser* y le hace entonar en el concurso de canto de Wartburg.

No, ahora repienso, no, no creo encontrar entre el *Tannhäuser* tantas conexiones con el Jardín de las Delicias. ¿Quizás sólo en el primer acto?: El Bosco pintó un lienzo más complejo.

Tocata seis.- De acuerdo, querido amigo, pero antes permíteme que añada dos palabras sobre el asunto de la restauración de los bienes históricos o bienes culturales. En un artículo de la ley estatal de 1985 se contiene una serie de reglas o prescripciones que disciplinan el modo como han de abordarse esas operaciones de conservación, rehabilitación o restauración y mejora de los bienes que han sido objeto de una declaración como bienes de interés cultural o como bienes inventariados. Unas reglas o prescripciones que comprendían las más importantes teorías o concepciones acerca de la restauración de los bienes históricos o culturales, que sintetizan, en definitiva, la misma historia del arte en este concreto apartado. Ahí, en efecto, están, implícitamente al menos, claro, nombres señeros como los de John Ruskin, Eugène Viollet-le-Duc o Camillo Boito, cuyas diferentes y en ocasiones incompatibles concepciones sobre la restauración de las obras de arte han encontrado acomodo en prescripciones de carácter jurídico. Unas prescripciones articuladas entre sí, por seguir

el modelo hegeliano [tesis/antítesis/síntesis]. de manera no ya secundaria sino escalonada, a saber uno: *fesiz*: "Iles poders públics procuraran per tots los meios de la tècnica la conservació, consolidació i mejoria" de los bens declarats de interès cultural y de los bens inventariats; dos: *amitèis*: "en el cas de bens immobles, les actuacions [...] iran encaminades a su conservació, consolidació y rehabilitació y evitarán los intentos de reconstrucción, salvando se utilicen parts originals de los mismos y pudiu probarse su autenticitat"; tres: *síntesis*: "si se anadiessen materials o parts indispensables para su estabilitat o mantenimiento las actuacions deberán ser reconocibles y evitar las confusiones minüticas".

Ese mismo precepto incorpora un régimen singular en relación a las restauraciones de los bens declarados de interés cultural y de los bens inventariados; una noción. In de "restauració", así pues, a la que se osta de un contenido propio y específico (no expresamente formulado en el texto legal, bien que asumido *per relatiōem* esto es, por referencia a las concepciones no estricta o primariamente legales, sino de índole histórica o artística, extremo por lo demás no habitual en esta materia, como pone de manifiesto la misma idea o noción de bien cultural, a la que luego me refiero), diferenciando del antes enunciado de *rehabilitació*, y cuyos respectivos ámbitos parece que vienen dados un atención al carácter inmangible o mueble de los bienes, de las cosas en sentido jurídico-civil, sobre los que se proyectan las respectivas actuaciones. Con las palabras de la ley: "[las restauraciones de los bienes [...] respetarán] las aportaciones de todas las épocas existentes. La eliminación de alguna de ellas sólo se autorizará con carácter excepcional y siempre que los elementos que traten de suprimirse supongan una evidente degradación del bien y su eliminación fuere necesaria para permitir una mejor interpretació histórica del mismo. Las no con una diferencia de dos años? Tras no

partes suprimidas quedarán debidamente documentadas".

En nuestro siguiente movimiento, convolvé por ahora la melohana, te proporciono los indispensables pormenores que te permitan captar el sentido de la regulació legal.

Fuga seis.- No vayás a creer que es fácil trasladar los conceptos a la realidad, ni pienses que es lo mismo restaurar la Capilla Sixtina que el Teatro Romano de Sagunto; ni compates las dificultades de limpiar un lienzo con las de restaurar un fresco. Cada operación entraña su *lex artis ad hoc*; y, a pesar de seguir cuidadosamente los cánones, nunca habrá estado hecha a gusto de todos. Recuerdo cuando se restauró la Capilla Sixtina y, como alma que se lleva el diablo, allá que volé diez días después de la reapertura para admirarla. No daba crédito a mi asombro: mi impresión fue la de estar ante un Gauguin y no ante la obra de Michelangelo Buonarroti, tan vivos eran los colores; luego pensé que debió de ser así como la dibujó, que el Buonarroti pudo ser capaz de provocar con aquellos excesos al Papa que se la encargó pintar. Debi de ser la única a quien gustó. Le vuelto al menos tres veces a verla en los últimos años y ya no me ha parecido tan *gauguineante*...

A propósito de edificios, estructuras, teatros y música. Tal vez te interese recordar que en poco tiempo ha habido que reconstruir dos teatros de ópera en Europa. Si, la fatalidad se vengó con Barcelona y Venecia. En el caso de Venecia el desastre pudo haber sido aun mayor dadas las características de la ciudad; por fortuna se controlaron las llamas a tiempo. Pero, la Fenice volvió a renacer; y el Gran Teatro del Liceo, también. Y por cierto, ambos fueron reconstruidos poco tiempo tras incendiarse; los dos Teatros y se habían incendiado en el pasado varias veces... Por desgracia, ese es el riesgo de los teatros de ópera. ¿Sabías que ambos ardieron casi el mismo día de enero

pocas discusiones los dos se reconstruyeron *Dove era e come era...* La Fenice es un sueño de Teatre; recuerdo haberlo visitado, meses después de la reconstrucción, en un *Le Roi de Lahore* de Jules Massenet, ópera espectacular y espectacularmente escenificada, porque no es siempre fácil representar los cielos. ¡Ah, la acústica de La Fenice sigue siendo magnífica! Del Liceo ¿qué decirte? Como me ha sido siempre familiar y lo tenido presente hasta en mi producción científica, te puedo explicar que las areadas, la escena central, el salón de los espejos son como crá y la sala me recuerda la que fue aunque del techo ya no cuegue la lámpara de araña. La primera piedra del nuevo edificio del Liceo se puso el dia 15 de setembre del año 1995, y se inauguró el 7 de octubre de 1999 con un *Turandot* de Puccini (la ópera que hubiera correspondido representar en la *aison de 1994* que, pese a su innegable fastuosidad escénica, no sé, a mí me dejó algo fría).

El Gran Teatro del Liceo, imagino que eso no lo sabes, estuvo incluido en el Catálogo del Patrimonio Arquitectónico-Artístico de la ciudad de Barcelona; sus valores culturales y su interés histórico, no sólo para la ciudad, podrían permitir su calificación como bien cultural de interés nacional, según el artículo 7 de la Ley 9/1993, de Patrimonio Cultural de Cataluña. Como ves, el interés cultural de un bien no es coincidente, necesariamente, con el soporte material del mismo; en este caso, la estructura material (transformada), convertida en otra distinta però de la misma naturaleza, está protegida en función de sus valores culturales.

Puesto que te preguntas, cómo suceden

estos incidentes, esas catástrofes, mejor dicho, pues te diré que de manera inexplicable. Las salas de ópera más afamadas conservan las características de la época, posiblemente, de esplendor a los requerimientos de seguridad actuales. Y ya conoces cómo los directores

escénicos ejercen cierta tiranía en aras de su

concepción artística y técnica de la acción; desde hacer fuego real a imponer que los

solistas permanezcan cantando a vueltas en la escalera de una torre giratoria... o que Ricardo III se pase por delante del telón cortafuegos con un candelabro encendido. En fin, yo he visto dejar una sala de ópera a oscuras, sin luces de emergencia por exigencias escénicas. No siempre se toman precauciones y se reacciona al instante y repentinamente se detiene una representación ya iniciada, como vi en Met hace un par de años; o se paraliza de sopetón un *Zaunkönig* a los veinte minutos del comienzo de la representación, debido a un incidente en la tranoya, el dia de la premiere, como sucedió en el Festival de Bayreuth de 2015, que obligó al desalojo de la sala durante media hora. Si ni los teatros erigidos con los modernos sistemas de seguridad están libres de riesgo, imagina las "perlas del pasado".

Orfeo y su apasionada Música, como Monleveld la describió, tuvieron algo que ver en el incendio del Teatro del Liceo. *In la Musica son, ch' ai dolci accenti//So far tranquillo ogni turbato core//Ei or di nobil ira et or d'amore pass' infiammar le più gelate menti* (Canto de la Música, Prólogo) All si, por favor, querido amigo, ahora si: ese fragmento es la segunda estrofa de la Tocata del Prólogo de la *Favola in Musica*. ¡También yo podía alguna vez audir a una Tocata! Y es esencial esa Tocata en la obra pues muestra la genuina determinación del poder de la música, motivo que impregna toda la ópera. Si, digo la Ópera, mi buen amigo, porque, como sabes, está considerada como la primera ópera al estilo moderno, toda ella cantada, sin entremezcla de diálogos teatrales. Es trenzacen las ironías en el Prólogo, si en la sala la acústica es buena. Te la recomiendo, si tienes ocasión de escucharla, en la versión dirigida por mi admirado Nikolaus von Harnoncourt, gozarás inmensamente: éste es "Diálogo musical: reflexiones sobre Monteverdi, Bach y Mozart".

Como te decía, en la temporada de

1994 estaba previsto un Orfeo para cuya

escenificación se requería una en forma de

hacía della verità, una figura sobresaliente de la caja escénica. Era preciso a tal efecto retirar el telón metálico, cortafuegos, y, como puedes imaginar, restituirlo después. Tan la operación de retirar y restituir sufrió el telón un desgarro -según se dijo- que hubo de proceder a soldar. Al parecer, al practicar la soldadura, una chispa desprendida salió desde lo alto al patio de butacas y el fuego que se originó no pudo controlarse. En el juicio penal (ahora no nos interesa ni aun por la responsabilidad derivada de la pérdida de la propiedad de Teatro, puesto que aquí desde siempre perteneció a la Sociedad de Propietarios) que tuvo lugar para depurar responsabilidades tampoco pudo aclararse cómo se inició y se propagó el fuego. Quedó, sin embargo, claro en la sentencia que retirar el telón cortafuegos para situar en la boca del escenario elementos afectos a la producción operística es algo que, de hacerse, debe estar rodeado de suma prudencia y fuertes medidas de seguridad.

Tucata siete.- Pues bien, aquí va la explicación que te debía, constructor. El objetivo de la ley es, como digo, procurar, "por todos los medios de la técnica", enfatiza el legislador, esas "conservación, consolidación y mejora" de los bienes declarados de interés cultural y de los bienes inventariados. El interrogante al que se pretende dar respuesta es, en nombre de ese venerando propósito, el de *¿hasta qué punto es lícita, a fin de no adulterar la herencia recibida, la intervención en las obras de arte tal y como han llegado hasta nosotros?* Un interrogante cuya respuesta viene dada por las coordenadas trazadas por el precepto al que antes me refería y que, ahora, dicho en román paladiano, permite el coloquialismo, te sintetizo así: uno.- el punto de partida es no solo la pertinencia sino aun la misma procedencia de ese tipo de intervenciones, diseño enderezado a la consecución del fin pretendido [aquí, la mención de Eugène Viollet-le-Duc es de todo punto debida]; dos.- el límite [expresamente formulado en

relación a los bienes inmuebles, como nos consta] de aquéllas es la "reconstrucción" del bien sobre el que se proyecta la oportuna actuación o intervención, frontera infranqueable con cuyo trazo el legislador pretende salir al paso del *falso histórico*. Esto es, que bajo el disfraz de la oportuna reposición [a su ser y estado originarios del bien concernido] o *restituto in integrum*, se pretenda *falsificar* la realidad histórica del bien de que se trate, esto es, hacer pasar por antiguo lo que no lo es [prohibición que, naturalmente, admite una modulación o excepción, a saber, la utilización en esas operaciones de "conservación, consolidación y rehabilitación" de *partes originales*, de elementos "desprendidos" de la obra original, cuya autenticidad pueda demostrarse, de suerte que en esta tesitura nos encontramos *stricto sensu* ante una mera *devolución* o reincorporación a la obra de partes o elementos que originalmente contribuyeron a conformar su misma identidad] y, en este momento, a modo de contrapunto o, como arriba señalaba, *antítesis*, hace acto de presencia el nombre de John Ruskin; tres- si hay una *tesis* y una *antítesis* es forzada la aparición de la oportuna *síntesis*; prohibición de la *reconstrucción* [vale decir restitución a la obra recibida de su *forma original* con, sin embargo, "elementos" que no estaban en su configuración inicial, en su *creación*, que, por tanto, no forman parte de la misma] más admisión del *artificio* de, lo digo con las palabras del preceptor legal, "materiales o partes indispensables para su *estabilidad o mantenimiento*", una eventualidad que, en todo caso, está supeditada a que las oportunas adiciones sean "reconocibles", esto es, que no induzcan a "confusiones miméticas" [una vez más, el *falso histórico*; una síntesis que sin tomar su nombre en vano puede acogerse a la advocación de Camillo Boito].

Fuga siete.- Sobre ese tema necesitamos una tesis. Y no estoy dispuesta a tanto. Pero si te anticipo que me molesta que desde hace unos años los directores artísticos de teatros

de ópera decidieran invertir más en *setting* que en voces o en dirección orquestal y en música. Si, de acuerdo que la ópera no es un concierto y requiere de más elementos estético- artísticos; pero de eso a programar escenificaciones carísimas, fastuosas y para compensar, reducir la selección de los músicos, directores de orquesta, coro y solistas de canto me incomoda. Aun peor es cuando "la concepción artística" es cara y, además, minimalista. Claro que lo peor es gradual...peor que peor es sacar la obra de su contexto hasta el punto de no reconocerla.

Imagino que convendrás conmigo en que esos deslices y caprichos escénicos pueden equivaler a rehabilitar ruinas griegas con elementos barrocos, ¿o no? Con eso no niego que en cada ópera pueda alterarse la acción si no la desnaturalizas. En *La Traviata* tienes el ejemplo perfecto: Violeta Valery puede resistir su papel en el barroco, como *maitress*, como *etaira* o como estudiante de master debidamente *esponsorizada*, siempre que esté enferma de algo. Con *Manon* sucedería lo mismo. Pero me cuesta imaginar a Carmen en un convento, haciendo tareas benéficas o cultivando viñas cercanas a un cortijo, guardia de drogas donde vive el torero y perseguida por un comisario...No sé, todo tiene un límite: al personaje no hay que arrebatarle el "vicio" del que hablaba Nietzsche al referirse a Carmen como *femme fatale*.

No es que no valore la provocación inteligente, la lectura escénica del poder, el dinero, la pasión, la ambición y los celos en versiones distintas -porque haberlas las hay-; vaya si lo sé, pero de eso a que desde hace dos décadas veamos uniformes militares o nazis en escena en lugar de nibelungos, tribunos romanos, revolucionarios, monárquicos, marineros, pueblo ruso, boyardos, druidas, invitados a bodas y banquetes... el conjunto, en suma, resulta aburrido y falso de imaginación. Por otra parte, es cierto que, en ocasiones, una vestimenta define perfiles, caracteres y matices de un personaje (Wotan puede llevar uniforme, frac, coraza,

yelmo o casco con cuernos...poco cambia); y una situación descontextualizada de un elemento puede no ser nociva (imagine, así, a Tristan e Isolde en un submarino, en un crucero a vela...imagine incluso a Doktor Faust manejando una bomba de hidrógeno y a la Sonnambula vagando por el murete superior de la torre de la Universidad de Barcelona después de fracasar en un concurso de cátedra); pero me cuesta tragar a los habitantes de Brabante convertidos en ratones, o un Otello de director de tesis (bueno, eso me cuesta menos, tal vez sea lo suyo). En fin, que si Carmen no sabe moverse en danza ni puede disimular que es incapaz de llevar castañuelas en sus manos o Salomé no es capaz de sugerir los siete velos (que no tienen por qué ser transparentes) tampoco hace falta dar al traste con toda la ópera. Agnes Baltsa, Catherine Malfitano, Kristine Opolais y Elina Garanča, entre otras, si pudieron hacerlo. A pesar de lo que te acabo de comentar si la producción es inteligente -estéticamente inteligente- disfruto cuando distorsionan la escenificación. Distorsionar, deslocar y *translocar* la obra es, seguramente, la única forma de recrear la cosmovivencia de una ópera, la única fórmula para hacerla eterna, perenne, inmortal.

Ya ves, mi buen amigo, me sublevo... aunque sabes, también, que me gusta escuchar las voces y atender a la orquesta y tomar notas, siempre tomar notas, más que ver cómo se mueve la química entre Werther y Charlotte o entre Violeta y Alfredo *on stage*. Con todo, nunca dejo de admirar cómo Wotan traza un anillo protector rodeando a su hija favorita para protegerla...Sabes, yo lo he hecho, protectoramente; he descrito en curvas un anillo a su alrededor para que un fuego la aparte del mal.

(continuará)

Esclavos en la ciudad (siglo XVI) (*)

**Así como de la noche nace el claro día,
de la opresión nace la libertad.
(Benito Pérez Galdós, 1843-1920)**

LUIS AGUSTÍN HERNANDEZ MARTÍN

Els dos articles que segueixen són obra de l'investigador de l'illa de La Palma Luis Agustín Hernández Martín, que ha estudiat amb molta cura i gran aprofitament una bona part dels protocols notariais d'aquella illa canària i ha publicat diversos treballs recollint els documents notariais des de l'època de l'anomenada conquesta de Canàries. Són dos articles que tenen un gran interès històric: el primer, el titulat *Esclavos en la ciudad*, ens introduceix en un tema fins fa poc tabú, el del comerç d'esclaus a l'illa a partir de la segona meitat del segle XVI, mentre que el segon, *Comercio de pájaros cantores*, posa de manifest un altre forma d'explotació a les illes: el del comerç sense mesura ni control dels ocells cantors, desenvolupat paral·lelament al de comerç d'esclaus.

Coneixem a Luis Agustín i sabem de la seva modestia i recolliment; ell sap que li agrām profundament que hagi volgut publicar en la nostra revista, feta a la seva imatge, aquests dos extraordinaris (i no exagerem) articles.

La esclavitud existió en Canarias antes, durante y después de la conquista. Y La Palma no fue una excepción. Al contrario, fue la isla que recibió mayor número de mano cautiva y exportó a Europa y América durante buena parte del Quinientos. Como ocurre con otros tantos aspectos de nuestra historia, tal sometimiento quedó perpetuado en la variada tipología documental conservada en nuestros archivos, que impide el olvido de estos hechos y del sufrimiento y vivencias personales; aunque no suficientemente divulgados.

De la primera mitad del siglo XVI no disponemos de muestra alguna, salvo

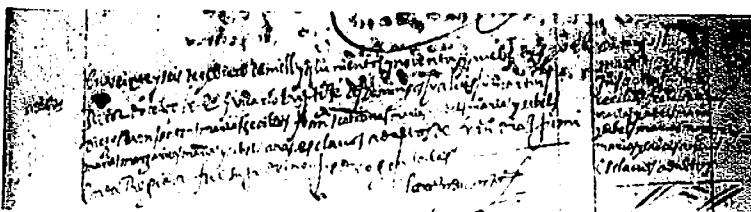
raras excepciones, debido al incendio de las escribanías tras la incursión del pirata francés François le Clerq en 1553. Otra fuente ineludible para acercarnos a la realidad esclavista lo constituye el registro parroquial, pero también tardío. Para el estudio de la ciudad de La Palma, Garrido aprovechó el *libro primero de bautismos* [1], cuyo trabajo fue ampliado por Lobo y Quintana [2], pero ambas obras presentan diferencias notables en el cómputo de los cristianizados en la iglesia de San Salvador de dicha ciudad. Por ello realicé mi propia lectura de los asientos originales [3].

(*) Agradecer a la dirección de Ápoca el haberme permitido incluir estas breves notas, y a Eladi Crehuet su invitación, interés y confianza.

1 GARRIDO ABOLAFIA, MANUEL. *Los esclavos bautizados en Santa Cruz de La Palma (1564-1600)*. Ayuntamiento de Santa Cruz de La Palma: Premio exaequo de Investigación Histórica; Patronato del V Centenario, 1993.

2 LOBO CABRERA, MANUEL Y QUINTANA ANDRÉS, PEDRO. *Población marginal en Santa Cruz de La Palma (1564-1700)*. Ayuntamiento de Santa Cruz de La Palma: II Premio de investigación "Juan Bautista Lorenzo"; Ediciones La Palma, 1997.

3 Parroquia de El Salvador (Santa Cruz de La Palma). *Libro I de bautismos, t. I (1564-1586), t. II (1586-1605)*. Cito por fecha y número del folio (f.).

Domingos y a Luis y Martín, Diego, Juan, Antón, María, Cecilia, Francisca, Catalina, María, Isabel, María, Isabel, María, Margarita, María, Isabel, Ana, esclavos adultos de Franco Díaz Pimienta, regidor. Fue su padrino: Diego González (f. 409v).

de avella rresebido en el dicho presio, el dicho Fransisco Gonçales, me la quizo bolver y porque no me la bolviese, por cava de no tenerle amistad y darmee disgusto en mi casa y por quitarme el pesadunbre, le prometi de dalle treynta doblas sin que el dicho mi marido no lo supiese, mando que en consiencia yo se las pude mandar y dar; se le paguen de mis bienes porque hasta agora no se las e pagado [9].

La población cautiva adulta, es decir cuando no se cita a ninguno de los padres [10], representa el 41,7 % de los esclavos bautizados en la ciudad durante el período acotado (1564-1605). Su principal registro coincide con los años de mayor índice de cristianizados con aquella condición, resultado de cabalgadas y rescates en África y la trata de mercaderes negreros, portugueses en su mayoría. En 1565 se bautizan setenta y dos cautivos adultos; cuarenta y ocho en 1573, y otros setenta y ocho en 1599. En algún caso se anotan varias piezas en un mismo asiento: El 26 de diciembre de 1598, el capitán Juan de Valle, regidor, lleva a la pila nueve cautivos (f. 407), y diecinueve

lo hace Francisco Díaz Pimienta, también regidor, el 26 de febrero de 1599:

No voy a detenerme en otro tipo de análisis, como género, procedencia y destino de los esclavos o los propietarios y sus profesiones, dado el límite de tinta que nos hemos dispuesto. Sin embargo cabría afirmar que la mayoría de los adultos son negros, aunque también se citan a mulatos, prietos, de color «baço» e indios del Brasil o «índias de Portugal». Su precio en el mercado fluctuaba según la edad, sexo, estado físico y psicológico... Luego, en posterior reventa, se tiene en cuenta, además, el grado de especialización alcanzado en los trabajos asignados por su anterior dueño: ingenios azucareros, labores agrarias, artesanas y del hogar.

Todas las ventas de cautivos conservadas entre 1564 y 65 protocolizadas por el escribano Domingo Pérez [11], fueron suscritas por portugueses: Baltasar Méndez, Gonzalo Hernández, Diego Carrero, Antonio Dacosta y Miguel Rodríguez (D.P., nos. 2230, 2235, 2236, 2237, 2241, 2247, 2256, 2258, 2261, 2264 y 2293), que venden al mejor postor varios esclavos negros:

⁹ Archivo General de La Palma, escribanía de Rodrigo Ponce, caja nº. 1, cuaderno 12, folio, 451. (25 de marzo de 1591).

¹⁰ Sólo hago una singularidad: «María, esclava criatura de un portugués que traxo esclavos de Cabo Verde» (01.12.1573, f. 108v), que pudiera interpretarse de dos maneras. Una, por fallecimiento de la madre en su origen o en el barco negro, y/o por ser una pequeña niña hija del propio esclavista.

¹¹ HERNÁNDEZ MARTÍN, LUIS AGUSTÍN (1999-2002): Protocolos de Domingo Pérez, escribano público de La Palma, t. I (1546-1553), t. II (1554-1556), t. III (1557-1558) y t. IV (1559-1567). CajaCanarias, Cabildo Insular de La Palma, Colegio Notarial de las Islas Canarias. Cito: (D.P. nº. del documento).

Escribano: _____ escribano
Domingo Pérez (1564-1565)
Precio: _____

Juan y María, negros bozales, 16-17 años 110 doblas (de 500 mrs. c/u.)

Andrés, negro bozal, 13-14 años 56 ducados (de 528 mrs. c/u.)

Juan Primero, negro, 15-16 años (Cabo Verde) 45 ducados (")

Maria, negra, 15 años (Cabo Verde) 50 ducados (")

Pedro, negro, 20 años 70 ducados (")

Gaspar, negro, 17-18 años (Cabo Verde) 58 ducados (")

Cecilia, negra, 25 años 66 ducados (de 513 mrs. y medio c/u.)

tres bozales: uno de 12 años, y dos de 27-28 años 160 ducados (")

Martín, negro, 10 años (Guinea) 40 ducados (de 528 mrs. c/u.)

Andrés, negro bozal, 18-20 años (Guinea) 60 doblas (500 mrs. c/u.)

Victoria y Hernando, bozales: 13 y 22 años (Guinea) 123 ducados (")

cuatro negros bozales: uno, 15 años, resto 18-20 años 255 ducados (de 375 mrs. de Castilla)

La estructura documental es similar en todos los casos: A vende a B uno o varios esclavizados en justa guerra, «habidos de buena guerra y no de pazo», (eso dice), y por precio acordado. La identificación del cautivo se realiza mediante el nombre impuesto en la pila bautismal (a veces ni siguiera eso) y algún rasgo característico: «señalado en el rostro de dos columnas» (D.P., nº. 1191); «que tiene por seña un poco de barba en la punta de la barba» (D.P., nº. 2112). Interesa, desde luego, transferir la propiedad sin dolo ni engaño: «con todas sus tachas buenas y malas, públicas y secretas, encubiertas y descubiertas» (D.P., nº. 2111);

como es el caso de «Florentina, de 16 o 17 años, de buena guerra, que no es borracha, ni loca ni endemoniada ni tiene ojos claros» (D.P., nº. 215). Veamos dos ejemplos en forma resumida:

1565, enero, 30. Santa Cruz de La Palma. D.P. nº. 2256

Sepan quantos esta carta vieron como yo, Miguel Rodrigues, portugués, estante en esta ysla de La Palma, otorgo e conosco que vendo agora e para siempre jamás a vos Bernal Sanches, de Maso, vecino desta dicha ysla, vna esclava de color negra, que a nonbre Sesilia, que será de edad de veinte e cinco años poco más o menos, por de buena guerra e por prescio de sesenta e seys ducados de a quinientos e treze maravedis e medio cada vno, que por vos me dio e pagó Luys Vendaval en vna cédula de cambio que dellos me dio sobre Luys de Peralta en Sevilla, la qual es en mi poder de que me dio (sic) por contento y entregado a mi voluntad, e renuncio la heresión del entrego e recibo della y las leyes del derecho; e os la vendo por enferma de hética e de bubas e mal de corasón [...].

1565, enero, 30. Santa Cruz de La Palma. D.P. nº. 2258

Gonçalo Hernandes, portugués, vecino de Lisboa, en la playa de Buenavista, colación de Santa Catalina, piloto del navío que vino de Guinea nonbrado «Santo Espíritus», otorgo e conosco que vendo agora e para siempre jamás a vos Luys Vendaval, vecino desta dicha ysla, questays presente, tres esclavos bosales de edad el vno de doce años y los dos de veinte e siete hasta veinte e ocho años cada vno, por de buena guerra y por enfermos de hética y endemoniados, e por prescio e contia de ciento e sesenta ducados de a honz realles cada vno, que por compra de los dichos esclavos me distes e pagastes [...].

Desgraciadamente, en su forma más deshumanizada, la esclavitud sigue presente en diferentes lugares del mundo. En aras a la esperanza, parece adecuado hacer alusión a las cartas de alhorria. Por lo común, en ellas se alude a que la «suelta» se concede por «los buenos y leales servicios» prestados, haber nacido en casa del dueño y bautizado, para contraer matrimonio... Pero tal liberalidad no fue gratuita, y en ocasiones no se esconde el precio que pagaría el cautivo (D.P., nº. 1217, 2078 y 2169).

Uno de estos documentos lo otorgó Nuño Váez, herrero, a su esclavo del mismo nombre, «porque me aveis hecho muchos e buenos e leales servicios e me aveis tenido mucha obediencia y acatamiento, así a mí como a mis cosas en todo aquello que os e mandado hacer». Pero añade varios motivos más, recogidos en la escritura fechada el 11 de junio de 1551 en la villa de San Andrés (B.X., nº. 113): «porque nazistes en mi casa e recibistes el agua del santo bautismo y porque demás desto, por vuestra libertad e rescate, vos, el dicho Nuño Váez, me abeis de dar y pagar durante todo el tiempo de mi vida, beynte doblas de oro en cada vn año».

Cuantía que parece excesiva, si tenemos en cuenta el precio en el mercado de entonces. En la escribanía de Blas Ximón, un esclavo de 20 años se vendió en 100 doblas (B.X., nº. 1654); un negro de 28 años en 80 doblas (B.X., nº. 495), y otro de 50 años en 63 doblas y media (B.X., nº. 869). En cinco años el esclavo hubiera amortizado el precio de su libertad. Pero le costaría mucho más tiempo.

Sea mucha o poca cantidad, el herrero dueño del esclavo Nuño Váez, se procuró su jubilación mediante esa pensión vitalicia que le pagaría el liberto, motivo por el cual, además de la independencia, le dejó la tienda de su oficio: fragua, fuelleras, martillos y las demás cosas anexas al taller, labor que ejercía el cautivo (B.X., nº. 113).

Libertad o manumisión que también se alcanzaba por otros medios, como sucedió en varias ocasiones tras la muerte del señor y cumplido lo ordenado en su testamento; y otra vez: «por amor de Dios». Cabría pensar si con aquellas acciones humanitarias el otorgante de tales escrituras lograría hacerse un hueco en el espacio celestial.

Pajaros cantores palmeros (siglo XVI)

«Las Canarias fueron explotadas sistemáticamente y sus productos concurrieron a los principales mercados mediterráneos y atlánticos. Productos variados, incluyendo los propios moradores del archipiélago, fueron conocidos en Italia, España, Portugal, Francia. De ellos uno llamó la atención de los europeos, en especial por su canto: el pájaro canario» [12].

Lo que comenzaría siendo un *souvenir* de las islas macaronésicas, se convertiría en un negocio lucrativo para comerciantes, tratantes de pájaros y pajareños. Y, si bien los autores que han escrito sobre el tema coinciden en señalar el interés que despertó el ave canaria durante los siglos XVI y XVII, todas las referencias documentadas hasta ahora fueron extendidas en Tenerife y Gran Canaria [13]. De ahí la importancia de esta singular pieza del archivo insular de La Palma.

Para Juan Régulo, fue «su bello aspecto y su canto privilegiado», lo que motivó que ya desde la primera década del siglo XV fueran llevados a Europa. El conquistador normando Juan de Bethencourt obsequió a Enrique III de Castilla con algunos cantores canarios y en su segundo viaje al

continente en 1410, varios ejemplares más regaló a la reina Isabel de Baviera, esposa del rey Carlos VI de Francia [14]. Pronto se convertiría en un «producto exótico», fácil de domesticar, apetible entre la alta nobleza y la burguesía, lo que propiciaría un activo comercio a su costa [15], al que se le llegó a llamar en 1534 «pajarito del azúcar», en referencia a las islas famosas por su explotación azucarera [16]. A finales del siglo XVI la canaricultura era ya un hecho consumado en el Viejo y Nuevo Mundo, sin embargo, su comercio se prolongó durante el XVII, situándose a la cabeza Francia, Flandes y Portugal, como países receptores [17]. Su crianza en cautividad, junto con cruces y selecciones, dio lugar al cambio del porte y color primigenio. Incluso, se fabricaron organillos para educar su canto y desde muy temprano se llegó a publicar un libro sobre el *Conocimiento de las diez aves menores de jaula, su canto, enfermedad, cura y cría*, aparecido en Madrid en 1603. Todas las variedades del canario doméstico actualmente repartidas por el mundo tienen como origen al pequeño canario silvestre de las Islas Canarias, Madeira y Azores, destacando Bélgica, Alemania e Inglaterra países donde se localizan los más importantes centros de cría del ave emblemática de Canarias *«serinus canarius canarius»* [18].

[12] LOBO CABRERA, MANUEL: «El comercio de pájaros canarios bajo Felipe II», *Studia histórica: Historia Moderna*. Salamanca, nº. 5 (1987), pp. 193-198 (193).

[13] RÉGULO PÉREZ, JUAN: «El Canario, ave macaronésica. Noticias bio-históricas», en II Coloquio de Historia Canario-Americanista, Las Palmas de Gran Canaria, 1977, t. II, pp. 10-22; LOBO CABRERA: Ob. cit., pp. 193-198; TORRES SANTANA, ELISA: «Notas sobre el comercio de los pájaros canarios en el siglo XVII». Serta gratulatoria in honorem Juan Régulo, III. La Laguna, 1988, pp. 885-893 (890); GÓMEZ GÓMEZ, MIGUEL A.: «Algunas consideraciones sobre el comercio de pájaros canarios, en los siglos XVI y XVII». *Revista de Historia Canaria*, nº. 181, La Laguna, 1999, pp. 93-104.

[14] RÉGULO PÉREZ: Ob. cit., p. 15.

[15] TORRES SANTANA: Ob. cit., p. 890.

[16] RÉGULO PÉREZ: Ob. cit., p. 16.

[17] TORRES SANTANA: Ob. cit., p. 891.

[18] Ley 7/1991, de 30 de abril, de símbolos de la naturaleza para las islas Canarias (BOC, nº. 61, viernes 10 de mayo de 1991, p. 1610).

Se cazaban pájaros en todas las islas, incluidos los islotes de Alegranza y Montaña Clara, sobresaliendo Gran Canaria, Tenerife y La Palma como centros exportadores. Para Viera y Clavijo «los que más se aprecian en todas partes son los más pequeños y cola larga; y en nuestras Canarias, los de la Alegranza» [19]. De tales exportaciones queda constancia en los protocolos notariales extendidos en las dos primeras islas de realengo citadas, con referencias a su captura en el resto del archipiélago. Las noticias de este tráfico del canto canario se han localizado en diversa documentación: obligaciones, fletamientos, ventas, testamentos, incluso en acuerdos del cabildo tinerfeño [20]. Las cantidades exportadas del pájaro cantor fueron elevadas, a tenor de los datos aportados por los escasos historiadores que se han ocupado del tema. En algún caso se llega a afirmar que las capturas lograban «varias decenas de miles de piezas cada año en todo el archipiélago» [21].

El concierto que presento fue suscrito por Gonzalo de Soria y Miguel Ochoa, vecinos de la isla de San Miguel de La Palma, para la captura y exportación de «pájaros canarios machos». Fue protocolizado en el escritorio de Juan de Vallejo, escribano público de dicha isla, el tres de agosto de 1563 y localizado en el Archivo General insular [22]. Su pésimo estado de conservación dificulta en gran medida la transcripción literal, como lo hizo Luxán [23] y Gómez [24], quienes redactan en extenso sendos documentos datados en Las Palmas de Gran Canaria (1546) y en La

Laguna de Tenerife (1609), pero merece la pena intentarlo. A la monótona y repetitiva prosa del amanuense, añado un mínimo de acentuación y puntuación para facilitar su lectura, y distingo con mayúsculas los nombres propios y de lugares, que no tiene el original.

Gonzalo de Soria, pastelero, actúa como mercader y aporta su capital para que tenga efecto la caza y exportación, y Miguel de Ochoa lo hace como pajarerero: realizará la captura, la entregará enjaulada y dispuesta para el transporte, y, además, viajará con la remesa de 1.200 «pájaros canarios» para colaborar en su venta en España. La participación del pastelero Soria pudiera desorientarnos sobre el interés por las capturas de un profesional gastronómico, pero la reiteración de «canarios machos» nos aleja de tal posibilidad, ya que las hembras no cantan, aunque no es desdenable pensar que aquel interés alimentario fuera su inicio en la actividad comercial.

Disponemos de muy pocos datos de estos personajes. En 1559, Gonzalo de Soria reconoce deber a Pedro Casado 29 doblas, y al año siguiente da poder a Francisco de Medina, procurador de la real audiencia de Canaria, para que le represente en el pleito que siguió contra un Antón [25]; y otra deuda más tiene con Miguel Pérez, de 34 ducados por treinta y cuatro arrobas de aceite que le compró el mismo año de 1559 [26]. De Miguel de Ochoa sabemos que fue casado con Luisa de Ordaz, y bautizan en Santa Cruz de La Palma a su hijo Juan, el cinco de noviembre de 1565 [27].

- 19 VIERA Y CLAVIJO, JOSÉ: *Diccionario de Historia Natural de las Islas Canarias*. Las Palmas (1982), p.99.
 20 «...pájaros trigueros a seis maravedíes la docena», SERRA RÀFOLS, ELIAS y LA ROSA OLIVERA, LEOPOLDO. *Acuerdos del Cabildo de Tenerife IV* (1518-1525), La Laguna, 1970, p. 198.
 21 GÓMEZ GÓMEZ: *Ob. cit.*, p. 99.
 22 Archivo General de La Palma (A.G.P.), escribanía de Juan de Vallejo: caja 1, cuaderno 6, folio 31v.
 23 LUXÁN MELÉNDEZ, SANTIAGO: «La formación de compañías comerciales en Canarias en el siglo XVI: estudio de un caso de pajerero». *Revista de Historia Canaria*, n.º 176, La Laguna, 1992, pp. 265-275.
 24 GÓMEZ GÓMEZ, MIGUEL: *Ob. cit.*, pp. 99-104.
 25 HERNÁNDEZ MARTÍN, LUIS AGUSTÍN: *Protocolos de Domingo Pérez, escribano público de La Palma (1559-1567)*. Santa Cruz de La Palma (2005); CajaCanarias; Cabildo Insular de La Palma; Colegio Notarial de las Islas Canarias, v. IV, nos. 1767 y 1893.
 26 A.G.P., escribanía de Pedro de Belmonte: c. 2/1, f. 237, de fecha 1 de junio de 1559.
 27 Parroquia de El Salvador (Santa Cruz de La Palma): *Libro I de Bautismos*, f. 18v.

El contrato establece varias condiciones que deben ser cumplidas por las partes. A cargo del mercader Soria correrán todos los gastos necesarios, incluido el alpiste y el alimento diario del pajarerero en el mes y medio acordado para realizar la cacería y durante el trayecto hacia Castilla, para concluir con la venta. Por su trabajo, Ochoa recibiría 18 ducados (198 reales) y dos pares de zapatos. Pero no queda claro, por rotura del original, una segunda condición impuesta, de la que sólo alcanzamos a leer su parte final y por la cual quedarían favorecidos los pobres del hospital y de la cárcel con 4 reales por cada pájaro vendido. Elevada suma si tenemos en cuenta el precio del mercado: En Gran Canaria, en 1546 se estableció el precio «en un ducado de oro arriba por cada una docena de dichos pájaros e no del dicho precio abaxo» [28]; (esto es: once reales de plata nuevos por docena de pájaros); y en otro documento protocolizado en 1609 por el escribano tinerfeño Alonso Jiménez, los hermanos Juan Calvo y Lázaro Pérez, se obligan a entregar en la isla de El Hierro a Mateus Carbonero «ochocientos docenas de pájaros canarios machos, que sean buenos y de rresibir» al precio de tres reales y medio la docena [29]. Vemos, pues, que la evolución de los precios durante las dos centurias es variable, con oscilaciones propias del mercado y motivado por los pormenores «del concierto a que lleguen ambas partes» [30]. En cualquier caso, la pena impuesta de «quatro reales nuevos» por pájaro vendido parece excesiva, aunque fuese por la venta de alguna pieza sin conocimiento y autorización del otro contratante. Tampoco se indica el precio vendible por docena, como fue usual.

Para terminar este apresurado repaso, no me resisto a traer aquí la anécdota literaria del profesor garafiano J. Régulo (1914-

1993) sobre la división de los habitantes de Canarias en dos clases: «En la primera, de acuerdo con la etimología, el nombre procede del latín *canis* 'perro', y produce a los canarios que ladran. La otra, que tiene como epónimo a nuestro pájaro universal, es la que da origen a los canarios que cantan... *Cuique suum!*» [31].

ARCHIVO GENERAL DE LA PALMA
 ESCRIBANÍA DE JUAN DE VALLEJO
 Caja nº. 1, cuaderno 6, folio 31v-32

Sepan quantos esta carta vieron como yo, Gonçalo de Soria, pastelero, e como yo, Miguel Ochoa, vezinos que somos desta ysla de La Palma, otorgamos e conosemos por esta presente carta que somos concertados, convenidos e ygualados en esta manera: en que yo, el dicho Miguel Ochoa tengo de ser obligado e por la presente me obligo, dende oy dia de la fecha de la carta en mes e medio primero siguiente, yr a casar (sic) pájaros canarios machos por las partes desta ysla donde los uviere, e dentro del dicho tiempo de mes e medio tomar toda la cantidad de pájaros que pudiere hasta en cantidad de cién docenas dellos, que sean machos e buenos, enjaulados en caja si dentro del tiempo se pudieren aver e tomar e todos los que en el dicho tiempo pudiere casar, durante el qual dicho tiempo del dicho mes e medio que dicho es, vos, el dicho Gonçalo de Soria, me aveys de dar de comer e beber e dos pares de sapatos y una persona que me ayude a tomar la dicha casa, e si pudiere tomar más cantidad alguna de las dichas cién docenas de pájaros que dichos son, que os las dé a vos, el dicho Gonçalo de Soria, e sean para vos e no para mí, e los eche e ponga en la dicha jaula e caja, los quales dichos pájaros que ansí uviere tomado,

- 28 J.LUXÁN MELÉNDEZ: *Ob. cit.*, p. 273.
 29 GÓMEZ GÓMEZ: *Ob. cit.*, p. 99.
 30 TORRES SANTANA: *Ob. cit.*, p. 892.
 31 REGULÓ PEREZ: *Ob. cit.*, p. 22.

después de enjaulados como dicho es, tengo de ser obligado a yr con vos, el dicho Gonçalo de Soria, a España con los dichos pájaros e en qualquier nao me mandáredes, por razón de lo qual, vos el dicho Gonçalo de Soria me aveys de dar e pagar por el trabajo que llevare en la casa e llevar a Castilla, diez e ocho ducados de a honze reales nuevos el ducado, moneda corriente destas yslas, e dos pares de sapatos, e llegados que seamos a Castilla con la dicha casa, como dicho es, todo el tiempo que los dichos pájaros estuvieren por vender, e vos el dicho Gonçalo de Soria estuviéredes por me pagar los dichos diez e ocho ducados e dos pares de sapatos, que en tal caso seays obligado, vos el dicho Gonçalo de Soria de me dar de comer e beber c... hasta tanto que me ayays pagado los dichos diez e ocho ducados e dos pares de sapatos, según dicho es, y, enjaulada en la caja, según dicho es, [si] dende a ocho días no oviere pasaje para Castilla, que todo el tiempo questoviere en esta ysla esperando pasaje a España, vos el dicho Gonçalo de Soria aveys de ser obligado de me dar de comer y beber, y todo el tiempo que estoviere esperando pasaje [para hacer] el dicho viaje. Y es condición que ansi mesmo me aveis de dar e de pagar el alpiste y hazer todos los otros gastos que convinieren a la dicha casa durante el qual tiempo que ansi estuviere por hazer el dicho viaje ... (roto) vos el dicho Gonçalo de Soria e vna persona que [me] ayude como dicho es. Y es condición que ninguno de nosotros, los susodichos, podamos vender ni vendamos ... (roto) que por cualquier pájaro que se vendiere ansi yo el dicho Miguel Ochoa como vos, el dicho Gonçalo de Soria, paguemos quatro reales nuevos de pena, los quales se darán a los proves (sic) del ospital y la cárcel. Y en esta manera e según dicho es, prometo e me obligo de cumplir esta escriptura y todo lo en ella contenido, e no me salir fuera della so la pena que en esta escriptura será contenida.

E yo, el dicho Gongalo de Soria, que presente soy a lo que dicho es, otorgo que

recio en mí la estipulación de esta escriptura y al dicho Miguel Ochoa en el dicho servicio por el dicho tiempo e según dicho es, e prometo e me obligo de cumplir e que cumpliré todo lo dicho e declarado en esta escriptura por vos, el dicho Miguel Ochoa, e de no me salir fuera en cosa ninguna de lo que dicho es e de pagar e que os daré e pagará los dichos diez e ocho ducados a vos, el dicho Miguel Ochoa, e los dos pares de sapatos al tiempo e según e de la manera que dicho e declarado es, e de cumplir e que cumpliré todo lo dicho e declarado en esta escriptura e no me saldré de cosa ni parte della, so la pena que en esta escriptura [será] contenida.

Y en esta manera e con estas condiciones e según dicho es, nos, ambas las dichas partes por lo que a cada uno de nos toca y atañe, prometemos e nos obligamos de cumplir esta escriptura e lo en ella contenido e no nos salir fuera della so pena que la parte de nos que no estuviere e pasare por lo en ella contenido, dé y peche, pague a la parte que por ella estuviere, veinte mill mrs. de pena, más las costas, daños, pérdidas e menoscabos que por no cumplir lo susodicho se nos siguiere e recreciere, todo por pena e nonbre de ynteres e pleyto convencional e postura asosegada que en vno hazemos e ponemos, e la pena pagada o no que [tadivía] pase e cumpla. E en cumplimiento de lo qual, por esta presente carta damos poder a los jueces y justicias, ansi desta ysla como de otras partes de los reynos e señoríos de su magestad para que nos compelan al cumplimiento de lo susodicho, asy por via de ejecución en nuestras personas e bienes como en otra manera, como si lo que dicho es fuere juzgado e sentenciado por sentencia definitiva de juez competente por nos pedida, consentida e no apelada e pasada en cosa juzgada, e renunciamos el apelación e suplicación, nulidad e agravio e todas las demás leyes e derechos que en nuestra ayuda y favor sean e la regla del derecho en que dis que general renunciación de leyes non vala, e para lo cumplir e aver por firme según dicho es obligamos nuestras personas e

bienes raíses e muebles avidos e por aver en especial.

Fecha la carta en la noble ciudad de Santa Cruz, ques en esta ysla de La Palma, estando en el escriptorio de mí, el dicho (sic) escribano, en tres días del mes de agosto, año del nascimiento de Nuestro Salvador Ihuxpo de mill e quinientos e sesenta e tres años. Y los dichos otorgantes lo firmaron de sus

nombres en el registro desta carta. Testigos que fueron presentes a lo que dicho es: Luys Correa, procurador, e Miguel Borlento e Diego de Peñafiel, vecinos desta dicha ysla. Gº de Soria.- Miguel Ochoa.- Juº de Uallejo, escº puco.

Luis Agustín Hernández Martín

Una petita història

(Entorn a les bases de Manresa i d'alguns juristes que hi intervingueren)

Es commemora aquest any 2017 a Catalunya, els cent vint-i-cinc anys de la celebració de la primera Assemblea de delegats de l'Unió Catalanista. Entre les persones que intervingueren en aquest esdeveniment tant important per al país, al menys per la seva Història, hi figuraven diversos membres de l'Advocacia i també del Notariat. Eren persones d'una gran formació jurídica i amb forces inquietuds polítiques. Voldria destacar que tots els que intervingueren en dita Assemblea eren gent força destacada en els diversos àmbits de la vida professional i acadèmica, i els unia un mateix desig de procurar un millor encaix de Catalunya dins de l'Estat espanyol.

Entre tots ells, vull destacar la figura del jurista i Catedràtic de la Facultat de Dret i Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, el Doctor Joan Josep Permanyer i Ayats. Per bé que també hem de destacar per les seves aportacions, discursos i ponències, les figures de dos Notaris, tots dos de la banda de Girona, Emili Saguer i Oliver i Josep Torres i Sampol.-

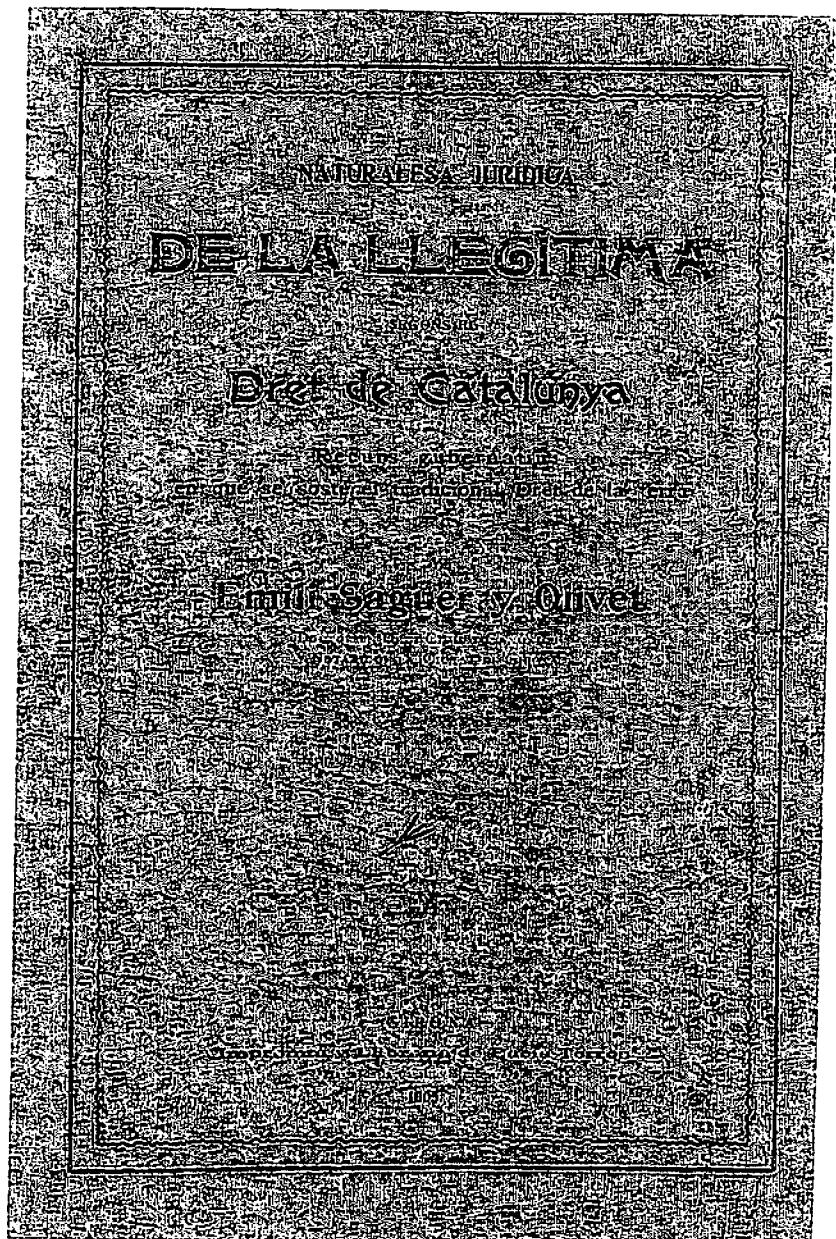
El doctor Don Joan Josep Permanyer i Ayats formava part de l'Unió Catalanista, en quant era membre de la Lliga de Catalunya. Efectivament aquesta agrupació de la Lliga, es va fundar el dia 5 de novembre de l'any 1887, i ja en data de 3 d'octubre de l'any 1888 següent, Don Joan Permanyer era designat per la Junta General d'aquesta agrupació política per formar part de dita Junta Directiva, segons acta que es va signar

pel Secretari Joan Lapeira i Ros i el Vice-president Lluís Domènech i Montaner, i en posterior sessió de dita Junta Directiva, en data 17 d'octubre de l'any 1888, va ésser designat com a Vice-president de la Comissió de Legislació i Història.-

El doctor Emili Saguer i Olivet, com es sabut, va néixer l'any 1865 a Maçanet de Cabrenys, d'una família de propietaris rurals i va morir l'any 1939 a Girona. Un cop feta la carrera de Dret, es llicencià i, després de les oportunes oposicions, exercí de Notari a Girona. Va assistir a la primera Assemblea de l'Unió Catalanista celebrada a Manresa l'any 1892 i també i de forma destacada a la segona Assemblea celebrada a Reus l'any 1893, essent el Secretari de la mateixa i el seu President Don Joan Josep Permanyer i Ayats. Va ésser també President de la Diputació de Girona el període de 1930-1931.-

Per la seva banda, el Notari Josep Torres i Sampol, va néixer a La Bisbal d'Empordà i va morir a Barcelona l'any 1920. Era lletrat de la Diputació de Barcelona i a partir de l'any 1894 va exercir les funcions de Notari. També participà al moviment de Solidaritat Catalana, essent en les eleccions generals de l'any 1907 escollit Diputat a Corts per districte Torroella de Montgrí, fins l'any 1910, i en aquest mateix any participà en la fundació de l'Unió Federal Nacionalista Republicana.-

Una de les primeres notícies oficials de la celebració de l'Assemblea que va tenir lloc a Manresa la troben l'any

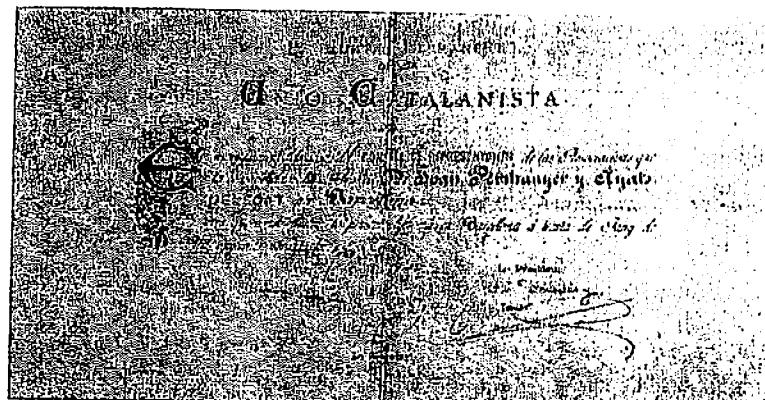
1891. Efectivament, en data 26 de març d'aquest any, la Junta Permanent de l'Unió Catalanista, celebrada el dia 24 de dit mes, nomenava a Don Joan Josep Permanyer membre de la Ponència que havia de formular el Projecte de Bases de la Constitució Regional Catalana que havia de presentar-se a l'Assemblea General de Delegats que s'havia de reunir a Manresa el mateix any 1891 a últims del mes de juny.

En aquest mateix document de la Junta Permanent de l'Unió Catalanista, es designaven com a membres de la Ponència, a més del Doctor Permanyer, els senyors Àngel Guimerà i Jorge, Josep Coroleu i Inglada, Ramon Picó i Campamar, Antoni Aulèstia i Pijoan, Lluís Domènech i Montaner, Joaquim Vayreda i Vila i Enric Prat de la Riba i Sarrà. Aquest membres tenien la missió, segons el document, de prendre acords segons el que vulgui el número d'assistents a la reunió; que puguin augmentar el nombre dels seus membres, sempre que ho creguin necessari d'acord amb la Junta Permanent i que els membres d'aquesta que residien fora de Barcelona puguin assistir amb veu i vot a les reunions de la Ponència quant es trobin a Barcelona. Signen el Secretari, Enric Prat de la Riba i el President Lluís Domènech i Montaner. Ara bé, la Lliga de Catalunya, com a pas previ a la celebració l'any següent, a la primavera de l'any 1892, designava President de dita Agrupació política a Don Joan Josep Permanyer i Ayats.

La celebració de l'Assemblea no va poder ésser dins de l'any 1891 i va quedar sense efecte la celebració proposada pel mes de juny de dit any. Ara bé, el dia 15 de febrer de l'any següent de 1892, els Ponents rebien ja una altre comunicació

de la Junta Permanent i en ella es diu que en la reunió celebrada el dia 11 del passat mes s'acordà encomanar al Sr. Permanyer la defensa de l'aspecte del Projecte de Constitució Catalana relatiu a les limitacions de la autonomia de Catalunya (Base 1^a), extrems que compren l'autonomia regional (Base 2^a), organització del poder central i solució del problema religiós (Base 1^a). També acordà pregar-li que s'ocupi de la Base relativa al Poder Judicial, desenvolupant els principis en ella apuntats i, sobre tot conclou, fent segons son criteri personal, tot un pla d'organització i funcionament del Poder Judicial, i acabà dient que la Junta Permanent esperava de son patriotisme que no refusaria posar ses poderoses facultats al servei de Catalunya i li pregà es serveixi comunicar-li la seva resolució. Signen, el Secretari Enric Prat de la Riba i el President Lluís Domènech i Montaner.

I així, la primera sessió de l'Assemblea Catalanista es va celebrar el dia 25 de març de l'any 1892 a la cinc de la tarda. Sembla ésser que hi assistiren uns quaranta delegats, essent Don Joan Josep Permanyer i Ayats qui va defensar com així s'havia convingut amb anterioritat la base 1^a, sobre el poder central i diverses bases del poder regional. El Notari Josep Torres, en la segona sessió de delegats celebrada el dia 26 de març, va defensar la vigència del nostre dret i la divisió administrativa territorial, en especial les bases 3^a i 5^a. El Notari Emili Saguer i Oliver, com no podia ésser d'altra manera, va defensar la vigència del nostre dret civil, es queixava de les interferències amb lleis generals sobre aspectes processals i jurisprudencials que perjudicaven el dret civil català i també la

necessitat de la creació d'una Comissió de Codificació.

De tots aquests juristes hem de destacar avui la figura del Notari Emili Saguer i Olivet, qui aplicant al cas concret la teoria manifestada en l'Assemblea de Manresa i posteriors, va defensar amb un gran coratge en la seva professió de Notari el nostre dret civil català i, això, en una cosa tant simple com era la legitimitat catalana considerada com un dret creditici, tant diferent de la del Codi Civil. La actuació d'en Emili Saguer en defensa de la legitimitat entesa com un crèdit la va començar amb l'autorització en data 16 de desembre de l'any 1904 d'una escriptura de carta de pagament i cancel·lació d'hipoteca. Aquest document públic el va atorgar qui era heretera universal i lliure del seu difunt pare, creditor. El Registrador de la Propietat de Girona, Sr. Robustiano F. Herreros, va denegar l'inscripció de la cancel·lació al·legant que faltava la signatura d'un legitimari del creditor, del que era heretera universal i lliure qui va signar la cancel·lació. El Registrador de la Propietat al·legà que el dret de legitimari

a Catalunya es podia considerar com el d'un coherc o si mes no un condomini amb l'hereu. Això trencava l'essència del dret català, no cal dir-ho, en que la legitimitat de sempre la consideració d'un crèdit, llevat que fos ordenada per títol d'institució, i obligà al Notari Saguer, donat que des de l'aprovació de la Llei Hipotecaria no s'havia plantejat mai aquest problema ni tan sols a la Judicatura, a acudir al Jutjat de 1ª Instància de Girona, defensant la legitimitat catalana, en data 31 d'agost de l'any 1905.

Aquest recurs judicial va tenir un llarg camí. Però, per sort, en base als informes i al·legacions, es va guanyar a la 1ª Instància, i també al Tribunal Suprem en virtut de sentència de 30 de Juny de l'any 1906. D'aquesta manera tan senzilla podem il·lustrar les deliberacions i acords de l'Assemblea de Manresa de l'Unió Catalanista, amb la defensa posterior i la victòria d'una institució tant nostra i que, al meu parer, si inútil qualsevol disquisició sobre la seva variació o modificació en els seus aspectes fonamentals.

Ignasi Casanova Permanyer Casas

Dret a l'habitatge i fiscalitat. Interpretacions restrictives, exclusives i gasives.

Des de fa temps el problema de l'habitatge és d'actualitat permanent. L'article 26 de l'Estatut de Catalunya reconeix que "les persones que no disposen dels recursos suficients tenen dret a accedir a un habitatge digne, per a la qual cosa els poders públics han d'establir per llei un sistema de mesures que garanteixin aquest dret, amb les condicions que determinen les lleis". El preàmbul de la Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l'habitatge i el seu text refós amb les modificacions introduïdes per la Llei 14/2015, de 21 de juliol, palesa la voluntat del legislador de fer front a una de les necessitats més importants que en aquest sentit pateix la ciutadania catalana i afirma que "l'anomenada qüestió urbana, segons la qual la segregació de les persones en l'espai en funció de llurs nivells de renda és un dels perills més greus que amenacen la convivència a l'Europa occidental, és una preocupació a la qual la llei vol donar resposta".

Aquest propòsit es fa realitat amb la promulgació de lleis, entre d'altres, com les esmentades i amb el reconeixement determinat dels beneficis fiscals en diversos supòsits d'accés a l'habitatge en les condicions previstes legalment. Un d'aquests beneficis és el recollit als articles 54 i 55 de la Llei 19/2010, de 7 de juny, de l'impost sobre donacions (LISD), referent a la reducció per la donació en favor de descendents d'un habitatge que ha de constituir el seu primer habitatge habitual; l'aplicació

d'aquest benefici resta encomanada al control de l'Administració Tributària, la vocació recapitòria de la qual rebaixa molts cops les expectatives dels administrats davant els pronunciaments tan solemnes d'algunes normes.

Considerem un supòsit real que no és necessàriament infreqüent. Un matrimoni format pels esposos A i B té un fill C; mor el pare A sense atorgar testament i és declarat hereu intestat del mateix el seu fill C i usufructuària vídua la mare B. L'erència resulta formada per la meitat indivisa d'un habitatge que no constitueix el domicili habitual del causant, pertanyent a la vídua la meitat indivisa restant. En atorgar l'escriptura d'erència, la vídua renuncia al seu usdesfruit, l'hereu accepta l'erència i s'adjudica la meitat de l'habitatge que l'integra en plena propietat. Tot seguit, la mare B fa donació al seu fill C de la plena propietat de la seva meitat indivisa d'aquell habitatge que li fa falta a C per tal de que esdevingui propietari de la totalitat i, atès que el donatari reuneix els requisits exigits per l'article 55 de la LISD, apartat 1 lletres b) i c), sol·licita del senyor liquidador que apliqui a la donació la reducció previnguda a l'article 54 de la mateixa Llei.

L'oficina liquidadora denega la reducció comunicant al donatari "que per tal de considerar aplicable la reducció pretesa al supòsit de fet que ens ocupa és necessari l'adquisició per donació de la totalitat de l'habitatge i que la donació d'una part indivisa

només es permet si els donataris són conjugues o futurs contraents".

És conegut que davant d'una controvèrsia jurídica es pot mantenir per una banda una determinada postura i per l'altra gairebé la contrària. Dones bé, en el supòsit plantejat es podrien oposar a l'argument de l'Administració Tributària altres raons en benefici del donatari i la llegitima aspiració seva i de la seva mare donant per tal de satisfer el dret a l'habitatge tan rotundament proclamat. Vei aquí, entre d'altres possibles, alguns raonaments de contrari a la postura d'Hisenda:

Primer.- La secció setena de la LISD porta per títol "Reducció per la donació d'un habitatge que ha de constituir el primer habitatge habitual o per la donació de diners destinats a l'adquisició d'aquest primer habitatge habitual". Però malgrat aquesta declaració, l'article 54, referint-se als supòsits d'aplicació, no es limita a la contemplació només de la donació d'un habitatge sinó que admet expressament com a altres supòsits d'aplicació en el seu número 2 tant "el cas d'una única donació com en el cas de donacions successives o simultànies, que a aquest efecte són acumulables, tant si són exclusivament dineràries com si combinen donació d'habitacle i donació de diners", el qual darrer supòsit implica que si la donació de diners s'ha d'aplicar a l'adquisició de l'habitacle, la donació d'habitacle només pot ser d'una part indivisa del mateix, atès que si fos de la totalitat no hi cabria la donació de diners. D'aquesta manera, per tant, resta desvirtuada l'exigència de que la donació hagi de ser de la totalitat de l'habitacle, atès que la norma preveu,

en el cas de donacions combinades, la donació d'una part indivisa del mateix.

Segon.- Els fets i actes subjectes a l'Impost s'han de qualificar d'acord amb la llei que els regula, que no és altra que el Codi Civil; i tractant-se d'actes o negocis Jurídics que comporten adquisició de béns, la regulació serà la continguda en el Codi Civil de Catalunya (CCC).

El terme "adquisició", referit a béns o drets, està prou utilitzat per les normes civils i fiscals, fins i tot l'article 55.2.b) el repeteix dues vegades en un únic rengló, però no apareix definit concretament. El seu contingut és, per tant, genèric i s'ha d'entendre, com fa la doctrina, en sentit general, com a tot aquell fet Jurídic al qual la llei reconeix la virtut d'originar el domini en una persona.

El CCC en el seu títol III regula l'adquisició dels drets reals, el més típic dels quals és el de propietat, i disposa en l'article 531-1 que per adquirir béns cal, a més del títol d'adquisició, la realització de la tradició, dels actes o de les formalitats que estableixen les lleis.

Els títols d'adquisició de la propietat seran per tant tots aquells que conté el CCC i la tradició es podrà produir per qualsevol dels supòsits enumerats en l'article 531-4.

Caldrà fonamentar que la donació d'una meitat indivisa d'habitacle que atorga la mare al seu fill, titular de la meitat indivisa restant, implica una forma d'adquisició en plena propietat de la totalitat de l'habitacle, i per tant, mereixedora de la reducció. En efecte:

1.- L'article 552.9.b) CCC estableix com a causa d'extinció de comunitàt la reunió en una sola persona de la totalitat dels drets" sobre un bé, i aquest fet

jurídic explícit en aquell article implica un títol legal i tipificat d'adquisició de la totalitat d'un bé.

2.- Com a complement del títol, necessari per l'adquisició del domini, l'article 531-4.2.e) CCC contempla, entre d'altres modalitats de tradició, l'expressió en el contracte del fet que els adquirents ja tenen el bé en llur poder per un altre títol. En l'escriptura de donació s'indica expressament que el donatari ja era titular de la meitat indivisa restant.

En conseqüència, el títol legal referit en l'apartat 1, juntament amb la tradició explicada a l'apartat 2, van causar en el donatari l'adquisició de la totalitat de l'habitatge, donant així compliment a allò que l'article 55.2 LISD considera adquisició de la totalitat de l'habitatge.

La necessitat de que el donatari esdevingut adquirent de la totalitat de l'habitatge ve imposta per la condició de que l'habitatge es destini a habitatge habitual segons els termes en que el defineix la llei de l'IRPF i només aquella o aquelles persones que són titulars de la totalitat de l'habitatge tenen de forma autònoma la lliure disposició del mateix i els permet destinar-lo a aquella finalitat, cosa que no poden fer aquells que només tenen una part indivisa o la nua propietat.

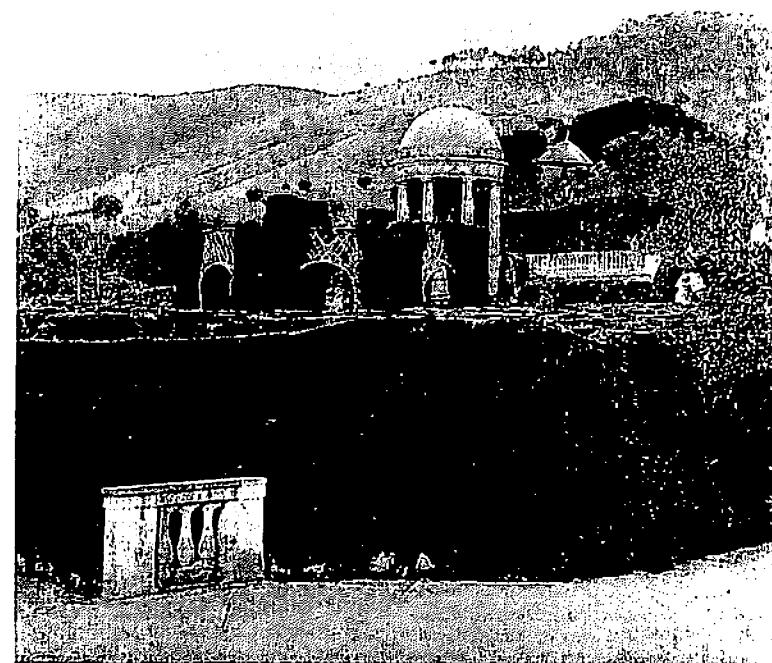
Tercer.- L'adquisició de l'habitatge no és equivalent a la transmissió de l'habitatge. La comunicació de l'Agència Tributària indica que és necessari "l'adquisició per donació de la totalitat de l'habitatge", cosa que no resulta certa del text legal.

La reducció s'aplica al subjecte passiu de l'impost que és el donatari (que pot rebre donació d'un habitatge, d'una

part indivisa, de diners, d'habitatge i diners de manera combinada, en forma simultània o successiva, segons s'ha analitzat anteriorment), el qual ha d'adquirir la propietat de la totalitat de l'habitatge. Aquelles normes imposen en tot cas a l'adquirent l'adquisició d'un habitatge en la seva totalitat però no sempre la transmissió de tot l'habitatge ni de tots els diners necessaris per satisfer-ne la seva adquisició en un mateix acte transmissiu. Regulant ets articles 54 i 55 LISD al mateix temps la donació d'habitatge, la de diners per a la seva adquisició i les combinades d'un i altres, la interpretació cal que sigui simètrica en tots els casos i aquells articles no exigeixen en cap cas, tractant-se de donació de diners, una quantitat suficient per a l'adquisició de tot l'habitatge i, en conseqüència, no pot tenir, per simetria, pitjor tractament la donació si es refereix a una participació indivisa de l'habitatge.

Pensem, per exemple, en una donació dinerària de 50.000 euros en favor d'un fill que els destina a la compra d'un habitatge posant-hi la resta del preu de la seva pròpia butxaca. Es denegaria la reducció a aquella donació de diners?; crec que no i per aquest motiu no es pot denegar tampoc la reducció quan el donatari en lloc de posar diners propis hi posa la part indivisa que ja té per adquirir tot l'habitatge.

És a dir, cal sempre un resultat, l'adquisició total d'un habitatge en plena propietat per part de l'adquirent, però la norma no exigeix amb la mateixa claredat i insistència la transmissió de la totalitat d'un habitatge ni la donació de la totalitat dels diners necessaris per a la seva adquisició.

Quart.- L'adquisició de la totalitat de l'habitatge ha de ser en ple domini. L'exigència és del tot lògica atès que si es trobés gravat amb un dret d'usdesfruir privaria als adquires de la possibilitat de destinar-lo i ocupar-lo com a habitatge habitual ja que aquesta facultat correspondria a l'usufructuari. En la interpretació de la norma no es pot oblidar la seva finalitat i la finalitat de la reducció continguda als articles 54 i 55 de la LISD, tot i els seus límits quantitatius evidents, és facilitar l'accés dels donataris a llur habitatge habitual.

Cinquè.- L'adquisició de la totalitat de l'habitatge en ple domini per part del donatari té una excepció: L'adquisició

d'una part indivisa per part de conjugues o futurs contraents.

L'adquisició d'una part indivisa (que podria ser fins i tot infima d'un d'ells en el cas de conjugues o futurs contraents) s'ha d'entendre com a una excepció a la norma general consistent en la necessitat d'adquisició de la totalitat, sempre que entre ambdós reuneixin el ple domini de la totalitat; però aquesta excepció al principi general no es pot entendre, segons la la comunicació, com una excepció a l'aplicació de la reducció, sempre que el donatari d'una part indivisa esdevingui titular de la totalitat de l'habitatge i en ple domini.

L'argumentació que en aquest

sentit fa l'Agència Tributària només seria aplicable al supòsit de la donació d'una part indivisa de l'habitatge quan el donatari no esdevinguï titular de la totalitat, circumstància que no és la d'aquest cas.

Entendre que la reducció és aplicable a la donació d'una part indivisa a cadascún dels dos conjugues o futurs contraents (que a Catalunya normalment restarien subjectes al règim legal supletori de separació de béns) sempre que entre ambdós conjuntament adquireixin per qualsevol de les modalitats apuntades la totalitat d'un habitatge en ple domini i, en canvi, denegar aquella mateixa reducció a la donació d'una meitat indivisa d'un habitatge a un fill que ja és propietari de l'altra meitat i esdevé així també propietari de la totalitat, és clarament injust, discriminatori i no respon a la voluntat del legislador.

Una interpretació no discriminatòria porta a entendre que la donació d'una part indivisa d'habitatge dona dret a la reducció per igual a tots els adquirents, siguin o no conjugues o futurs contraents, sempre que uns i altres esdevinguin titulars de la totalitat de l'habitatge (per qualsevol títol o modalitat legalment prevista), en plena propietat i el destini a habitatge habitual.

Sisè.- Les normes que regulen els beneficis fiscals és cert que s'han d'interpretar de manera restrictiva i per tant no poden estendre's a supòsits no compresos en la pròpia norma; però una interpretació restrictiva de la norma tampoc no pot excloure del seu àmbit aquells supòsits que hi tenen cabuda, fins i tot, com en el cas present, segons una interpretació literal.

Setè.- Com posa de manifest l'encara

escassa doctrina que s'ha ocupat d'aquesta normativa fiscal, la deducció que s'analitza, atesa la limitació de quantia a la que es contrau, no es proposa fomentar l'adquisició d'habitatge íntegra, sigui per donació o per compra; la mesura no té transcendència abastament per tal d'assolir aquell objectiu; es tracta més bé de fomentar un ajut limitat, i per tant parcial, per a aconseguir, juntament amb altres aportacions dels donataris, l'adquisició final per aquests i per qualsevol modalitat d'adquisició del domini, de la totalitat de l'habitatge. Així ho pensa, per exemple, el professor Alejandro Ebrat Icart en el seu llibre "Herencias y donaciones en Cataluña", pàgina 232 (Atelier, Barcelona 2014), afirmant que la reducció també resulta aplicable a la donació d'una part indivisa de l'habitatge si el resultat, d'una o altra manera, comporta l'adquisició de la seva totalitat i en ple domini.

Els raonaments anteriors no pretenen una interpretació extensiva de la norma tributària que, en la mesura que regula un benefici fiscal, ha de ser interpretada de forma restrictiva; en el millor dels casos aspiren a una interpretació integradora o comprensiva que no exclogui dels beneficis fiscals a aquells supòsits que si poden considerar integrats. La interpretació que fa l'Administració Tributària, més que restrictiva en aquest supòsit podríem qualificar-la d'excloent i fins i tot de gasiva envers el dret a l'habitatge que pomposament es proclama en tantes lleis. Però per tot arreu els principis hisendístics són així. Què hi farem!

Gabriel Suau Rosselló

NOTARIAS

(Especial registradors)

UNS VERSOS DE VÍCTOR CATALÀ

Doctor: en una llibreria de vell no virtual he trobat un poema inèdit de Victor Català, datat a L'Escala l'any 1952, que diu això:

*Home de lleis sou vos, senyor
I per tant, registrador
Dels jocs de l'home i ses passions...
Joc passió, les il·lusions
Vénen a ser per son cor
Suprem motor.
Dels pensaments o llurs raons
Que aquí deixà dels jocs passions
Inferirem, sense errador.
Com debatega un cor d'autor.*

El vell llibreter m'ha dit que aquests versos van ser formalment dedicats al notari de L'Escala d'aquella època, de nom Papinià o Pompili, no ho recordo exactament, però ell creu que el veritable destinatari del poema va ser el registrador de Figueres, que era coneixedor, juntament amb un fill del notari Dalí, d'alguna passió oculta de la Victor Català, i ella es va defensar, com a bona escriptora que era, fent uns versos al·lusius als jocs i les passions del registrador de marres. Vaig errat, Doctor? (Herodes Mas)

-Crec que vas doblement errat, Herodes: el poema està clarament dirigit a un notari lletraferit, de nom Pompeu, al qual vaig tenir la sort de conèixer fa ja més de trenta anys. Que un home de lleis sigui comparat, en uns versos, a un registrador dels jocs passions de l'home, no vol dir que aquests versos estiguin dedicats a un registrador. Els registradors, Herodes, no acostumen a ser matèria poètica.

És possible que el poema fos escrit en senyal d'agraïment pel fet que el notari en qüestió hagués condonat els honoraris d'algún document atorgat per la novel·lista empordanesa. Si aquesta teoria fos certa, potser ens hauríem de preguntar què val més: una escriptura o un poema. Et deixo a tu la resposta.

UN TEMA RECURRENT

Doctor Escrivà, fa uns anys ens van tornar una escriptura de compra-venda redactada en castellà pel fet que, en el moment de determinar el domicili d'un dels atorgants, el notari va fer constar que el tenia al carrer *Consell de Cent* de Barcelona. La persona registradora (ja no recordo el seu sexe, tot i que crec que això aquí no té la mínima importància) ens demanava que acreditessim que el carrer havia canviat de nom, ja que a ella li constava que aquell carrer es deia *Consejo de Ciento*, i no *Consell de Cent*. Al final tot es va solucionar mitjançant l'aportació d'un nomenclàtor dels noms, ja catalanitzats, dels carrers de Barcelona, un nomenclàtor que tothom podia consultar, fins i tots els notaris i registradors. Si torno a explicar aquesta anècdota és perquè penso que en algun registre hi ha gent que això no ho té del tot clar. (Lolita Meravella, gestora patrimonial)

-Vet aquí, Lolita, un tema recurrent: funcionaris que arriben a Catalunya alguns senten una certa estranyesa pel fet que aquí es parli i s'escrigui "realment" en una altra llengua, una llengua per cert tan llatina com la castellana o la francesa. Alguns d'ells tenen, en principi, la voluntat d'aprendre-la (no és tan difícil) i de llegir Pla i Espriu sense traduir, però hi ha d'altres funcionaris que no senten aquesta curiositat, i això dóna lloc a situacions més aviat esperpèntiques com la que comentes. M'han explicat el cas d'un amic d'aquesta revista que per poder inscriure, amb el nom de Marc, l'any 1978, un fill seu nascut a una població del Nord de l'Estat, va haver d'acreditar, mitjançant un certificat d'un secretari municipal i un exemplar de l'Evangeli de Sant Marc (versió monserratina) que aquest nom de Marc no era estranger, com assegurava l'encaregat del Registre de torn.

Vull pensar que avui aquests casos tan flagrants ja no es donen, Lolita.

UNS VERSETS DEL PRINCIPAL

Poètic Doctor: el meu principal ha tingut un divertit i curiós enfrontament amb una registradora i ha escrit aquests versets, que m'ha confessat que pensa enviar a la revista *El Notaria* del segle XVI i/o *La Notaria del XVII* (jo li dic que no ho faci, que es buscarà raons):

*Destrempada i molt cofoia
d'un paper que ja ha fet seu,
va d'un despatx a una sala;
no la veus mai pel carrer.
Viatja molt, va a molts congressos
amb companyes que com ella
saben molt d'hipotecària
i molt poc dels seus clients.
Quina dona tan estranya
la registradora Pet:
juga al golf i juga al tennis
i vol guanyar tots els sets.*

Què n'opineu, Doctor, oi que no fa riure gaire? (Felisa Bertran)

-A mi si que m'ha fet riure una mica, Felisa, però no crec que aquests siguin els tipus de versets que agradin als seriosos i eixuts redactors de les revistes que cites, que sens dubte prefereixen llegir els clàssics castellans i els llibres dels pares de l'Església i del meu homònim Monsenyor Escrivà. Jo provaria d'enviar-lo a "El Jueves" o a "Mongòlia". De tota manera, no cal que t'escarrassis més; ja està publicat a ÀPOCA, i ja arribarà allà on hagi d'arribar, i potser serà objecte d'inscripció i tot.

Un altre dia m'agradaria comentar amb el teu principal algun dels adjetius que dedica a la registradora Pet: és realment una destrempada, tal com diu? Potser s'ha passat una mica; cal vigilar amb els adjetius

UNA ENQUESTA

Doctor doctorand: sóc aficionada a les enquestes sociològiques (me les empasso totes, fins i tot les del periòdic *La Reraguarda*) i fa unes setmanes em vaig decidir, amb els meus propis mitjans i amb la inestimable ajuda del meu marit i dels meus germans en atur, a fer una enquesta personal relativa al nivell d'acceptació de les revistes notarials i registrals per part dels notaris i del públic en general. Concretament vaig preguntar-los quina de les quatre

revistes que citava (*La Notaria*, *El Notariado del segle XXI*, *Registradores de Espana i Àpoca*) llençaren al WC, quina a la paperera, quina regalarien a un convent i quina relligarien en paper couché. El resultat va ser espectacularment favorable a ÀPOCA, si bé una majoria dels enquestats ens va contestar que no llegien mai cap d'aquestes revistes, i un tant per cent no menyestible ens va engegar de mala manera a prendre pel sac.

Ah, l'enquesta la vaig fer sobre una mostra de 10 notaris (sis dels quals ja jubilats), 16 jutges d'un jutjat, la registradora Pet, 2 excatequistes, 9 socis d'un Ateneu del meu barri i 24 clients del Bar La Salvador (Quima Sàlvia).

-Perdona, Quima, però aquesta enquesta que has fet no té la més mínima credibilitat; si algun dia volguessis repetir-la, convindria que t'assessoressis prèviament amb algun sociòleg sobre el nombre mínim de persones a qui hauries de demanar opinió, així com també de quin és l'espectre professional que

hauries de cobrir. Preguntar als clients del Bar La Salvador si llegeixen ÀPOCA és tan absurd com fer la mateixa pregunta als notaris de Guadalajara. Bé, no és exactament el mateix, però és força semblant.

De tota manera, Quima, se t'ha vist el llautó: està clar que ets amiga d'algun membre d'ÀPOCA i que volies demostrar-li el teu afecte a través d'aquesta enquesta tan parcial. La propera vegada procura dissimular-lo una mica més, tal com fan alguns registradors, vull dir enquestadors professionals.

UN MALSON (O NO)

Doctor: d'ençà el començament de la primavera que tinc un somni recurrent; estic en un Registre indeterminat d'una ciutat amb front marítim, i recorro morosament i lenta els diferents passadissos, plens de consistents lleixes metàl·liques, de l'interior de l'oficina, on reposen els llibres registral més antics i més atrofins; de tant en tant maturo i acaroni amb delectació les pàgines gairebé il·legibles d'un llibre d'inscripcions iniciat a mitjans del segle XX. De sobte apareix la substituta del Registre i, sense dir-me ni una sola paraula, em despulla ràpidament i em fa l'amor a sobre d'aquells llibres desastrats, els quals, per obra i gràcia de la nostra unió carnal, es transformen amb gran celeritat en exemplars perfectament informatitzats i a punt per a qualsevol inspecció de la Superioritat.

Al final del somni, a més de patir una

forta lumbàgia, em trobo que he perdut la roba interior i, sense pensar-ho dues vegades, em cobreixo les parts amb les primeres pàgines d'un llibre d'honoraris del Registre, que naturalment queda una mica tacat. "La marca del zorro", diu la substituta registral rient bàrbarament, mentre m'acomiada i es torna a posar uns pantalons de franel·la gris a quadres, que també han quedat lleugerament tacats com a conseqüència de la nostra frenètica activitat eròtica.

Com he d'interpretar aquest somni, Doctor? (Hilari De la Creu Oberta)

-No sóc psicoanalista, Hilari, però intueixo que tens un conflicte greu amb algun Registre de la Propietat (mercantil no crec que sigui; no hi hauria tants llibres atrofins). Sembla que ets un home tímid i que no goses confrontar-te directament als conflictes que la vida et

va plantejant. Tal vegada ets notari i tens unes quantes escriptures qualificades amb defectes insubsanables? Tanmateix aquesta és una explicació massa fàcil. També podria ser que fossis un registrador ja gran i que, cansat com estàs de veure cada dia tants llibres i legajos i certificacions i notes senzilles i complicades, volguessis fer una cana a l'aire, com es diu vulgarment,

al bell mig de l'oficina que regentes. M'atreveixo a pensar que potser la substituta del Registre ets tu, Hilari, i que el protagonista del teu somni és alguna clienta disfressada d'home, perquè tu així ho has desitjat.

Insisteixo, Hilari: no sóc psicoanalista, però em faig càrrec del teu avorriment letal.

O CAIXA O CUIXA

-Doctor: "O caixa o faixa"; com sabeu, aquesta expressió, atribuïda al general Prim, vol significar la intenció de lluitar i de no tenir por a la caixa d'enterrament davant de la possibilitat de la glòria (la faixa del general). No obstant, darrerament, en determinats ambients propers a la professió notarial-bancària, s'està imposant una expressió similar, de significat força enigmàtic: "O caixa o cuixa". Mentre que alguns diuen que aquesta frase conté una crítica explosiva al comissionisme practicat impunement i salvatge per una part dels escrivans que exerceixen a Catalunya, altres consideren que la critica va directament dirigida a una institució de crèdit ben concreta i, finalment, uns pocs entenen que aquesta expressió –o caixa o cuixa– aludeix al costum, practicat antigament en alguns despatxos, d'ofertar als clients la possibilitat de pagar els honoraris professionals en espècie.

M'agradaria saber la vostra recta opinió sobre aquest tema, Doctor (Ramona Dellà)

-Com que fa temps que no estic gaire proper als ambients notarials-bancaris, no és estrany que no hagi sentit mai la frase de marres, Ramona, però em sembla una frase ben divertida, més divertida que la que s'acostuma a atribuir al general Prim, que era un home molt seriós. Pel que fa al seu possible significat, crec que qualsevol de les interpretacions que refereixes és perfectament defensable, si bé la darrera és la més versemblant i la que més m'agrada: quan no hi ha diners per omplir la caixa –el calaix, la guardiola–, sempre queda la possibilitat d'ofertir una cuixa al creditor –o un pit i una cuixa, o tots dos-. I com deia la Guillermina Motta al couplé "Remena Nena", en aquests casos "*la barreja surt més bona i el notaire queda content*".

RECORDANT ALBERT CAMÍ

-Doctor: en una entrevista a un notari jubilat publicada al número 2-3 de l'any 2016 de *La Notaria*, aquest notari diu que el Notariat ha perdut una mica de contacte en algunes notaries i en algunes circumstàncies. Jurisprudent com és, no diu en quines notaries ni en quines circumstàncies, però com només és una mica, sembla que no hem de preocuparnos. Tampoc no considera necessari explicar-nos amb quina cosa o persona ha perdut contacte el Notariat: ¿amb la

realitat, amb els clients i/o clientes, amb la Cuixa, amb l'Opus Dei?

El que sí fa és citar un autor que deu ser parent seu o del notari *Camin o dels Caminal* (o potser és fill més o menys espiritual de Mn. *Escrivá de Balaguer*), un tal Albert Camí (sic), que diu que va dir que al Notariat hi ha més coses dignes d'admiració que de menyspreu.

Quines coses que diuen pels Camins del món, oi Doctor? (Carlets Cabra)

-Carlets, tot això que expliques em deixa força sorprès: la frase citada és del novel·lista i dramaturg francès *Albert Camus* i, si no em confone, la diu un personatge de la novel·la "La Pesta" referida a tot el gènere humà. El notari jubilat entrevistat, potser degut a la seva edat provecta o a la malaltia de l'ENG (Ego Notarial Agut), tan freqüent entre els escrivans, ha comès un doble error: el de confondre la frase d'*Albert Camus* amb la del seu parent o conegut *Albert Camí*, i el de considerar que la frase en qüestió anava dirigida al notariat en general, tant al

que mai ha perdut el contacte amb la realitat com al que tot just n'ha perdut una mica de contacte. Dels notaris que han perdut molts contactes no en parla, probablement perquè considera que formen part del grup de notaris dignes de menysteniment.

És clar que tot pot ser degut a un error tipogràfic o a una badada del periodista que va fer l'entrevista, que segurament no solament desconeix la llengua francesa, sinó també, el que és força més greu, la Literatura europea del segle XX. I això, Carlets, si que és perdre contactes.

JORNADES I CONFERÈNCIES

Doctor: em diuen els que saben o creuen saber que hi ha un important tràfic de ponents en les Jornades i Conferències que organitza el Col·legi Notarial; és a dir, jo et poso a tu en aquesta Jornada i tu em poses a mi en aquesta altra; jo et designo membre d'aquesta mesa i tu designes a un dels teus en aquella altra, etc. El pitjor, em diuen els que saben, és que hi ha alguns temes i persones tabú (una mena de llista negra com les que hi havia en tants clubs privats i liceístics), i que el nivell de les intervencions ha baixat d'una manera notable. Que en sabeu de tot així, estimat doctor (Àfrica Palmer).

-Em temo que sóc dels que no saben i dels que ni tan sols creuen saber, estimada Àfrica. No és cap secret que no acostumo a assistir a les jornades i conferències que dius; de fet, d'ençà

que he complert els cinquanta anys, ja no vaig a cap Col·legi. M'avorreixen. Àfrica, tot això em causa enormement: les cares dels ponents, que intenten treure suc d'institucions que, com ells, en molts casos ja s'han assecat o estan a punt de florir-se; se'm dormen les comes d'estar assegut tantes hores en una sala tan poc fashion i on tants opositors han viscut jornades de tortura psicològica i, en fi, se'm fatiga l'ànima de veure les expressions d'avorriment dels conferenciants i ponents quan ja no tenen la paraula.

Si t'interessés, Àfrica, coneixer el pa que s'hi dóna al Col·legi, podem anar un dia disfressats de vidues de notaris que, segons m'han dit els que saben, són les úniques que s'ho passen bé assistint en les citades conferències i jornades; es veu que els dóna morbo i que les ajuda a passar la tarda, que no és poc.

PONTIFICA QUE ALGO QUEDA

Llegeixo en un article titulat "A propósito de la familia" del notari *Victor Manuel Garrido* (Revista del Notariado juliol-setembre 2016) aquesta definició de la família: "una Sociedad natural en la que el hombre y la mujer son llamados en el don de sí del amor y de la vida". *Victor Manuel* no ens aclareix qui és que crida a l'home i la dona a fer tants dons (el de si, el de l'amor i el de la vida), però intueixo que deu ser algú força important i amb molta

autoritat sobre els futurs donadors o donants, una mena de capità general de les famílies, dic jo. Tampoc ens diu el que passa quan un dels dos contraents o donadors -l'home o la dona, o tots dos- es cansa de donar tot això que s'han de donar: ¿com és soluciona això, amb una separació d'ànimes i cossos?

En qualsevol cas, queda clar que en el pensament de l'articulista no hi ha més família que mereixi aquest nom que la que formen un home i una dona (per

EL PRESTIDIGITADOR DEL MONÒLIC DEN ROSSIÓL

aquest ordre) cridats per no sé sap qui a fer-se un munt de donacions mütues, abrics de visó i viatges al Japó inclosos. Molt modern tot això, oi doctor? (Narcisa Filiprim)

-Et trobo una mica punyent, Narcisa, com si aquest articulista que té nom de príncep hereu i de cantant asturià t'hagués fet alguna malifeta. No t'obsessionis: en això de la família hi ha definicions per a tots els gustos; sense anar més lluny,ahir vaig llegir aquesta espècie de definició de la família en una revista de l'anomenat Tercer Món: "Reunió de dos, tres o més membres de la tribu en una cabanya per passar l'hivern

i si s'escau, la primavera, fent coses" (la traducció és meva i segurament un pèl o dos inexacta).

Per la meva banda, penso que la família es troba en les persones que et demostren algun afècte, siguin quines siguin. Per a mi, un somriure d'un senyor/senyora en un autobús és família. Però aquesta és la meva opinió i no vull imposar-la a ningú. En canvi, m'inquieta que persones com l'articulista que cites pontifiquin tant. Ves a saber el que farien si tinguessin més poder (per exemple si fossin nomenats delegats de publicacions per un hipotètic Consell del Notariat)

O TEMPORA O MORES

-Doctor Escribe: Qué tiempos aquellos, ¿verdad? en que las leyes eran siempre las mismas y aún no se había producido esta diarrea legislativa que hoy nos acosa, cual esposa vengativa! ¡No hay ninguna posibilidad de regresar a aquella Arcadia, Doctor? (Leopoldo María Sobrado)

-Cap ni una, Leopoldo María, cap ni una. Això és com aquell vers que es repeteix en el famós poema d'Edgar Allan Poe titulat el Corb: "Never more".

Les il·lustracions d'aquest número pertanyen a diversos exemplars de la revista PÉL I PLOMA (1903). El dibuix de la contraportada està tret de la revista CUCUT (1906)

ANY V, N.º 221

16 AGOST 1906

iCu-CUT!

ENTRE ADVOCATS

- Ja m'han comunicat l'*auto* de processament contra cinquè catalanistes.
- Doncs digues que a n'aquest pas no cabràn a la premsa.
- I si, hom! T'enturàns els lladres pera feliç! Noch.